

บทที่ 7

วิเคราะห์สรุปผล

ในบทการวิเคราะห์สรุปผลนี้ จะมีลำดับการวิเคราะห์ตั้งแต่ การวิเคราะห์เปรียบเทียบศักยภาพการคงอยู่ของเกษตรกรรมแต่ละประเภท การวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้มีการคงอยู่ การวิเคราะห์ความยั่งยืนในอนาคต การวิเคราะห์ทำเลที่ตั้งและการเคลื่อนย้ายของเกษตรกรรม ประเภทต่างๆ และการวิเคราะห์แนวทางจัดการเกษตรกรรมโดยแนวทางเงินอุดหนุนเกษตรกรรม เป็นส่วนเพิ่มของการศึกษา ตามหัวข้อนำเสนอดังต่อไปนี้

7.1 เกณฑ์วิเคราะห์เปรียบเทียบการคงอยู่ของเกษตรกรรมประเภทต่างๆ

การวิเคราะห์เปรียบเทียบสภาพการคงอยู่ของเกษตรกรรมประเภทต่างๆ อาศัยฐานแนวคิดการคงอยู่ของชุมชน ที่ประกอบด้วย แรงเกาะเกี่ยวของชุมชนและกิจกรรม ความเพียงพอในการดำเนินกิจกรรม และ ความมั่นคงยั่งยืนของกิจกรรม ด้วยหลักแนวคิดนี้นำมาประยุกต์ร่วมกับความรู้ตามที่ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับปัจจัยในการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเกษตรกรรม และความรู้ในรายละเอียดเกี่ยวกับกระบวนการทำเกษตรประเภทต่างๆ เพื่อสร้างรายละเอียดตัวแปรต่างๆ เป็นเกณฑ์ชี้วัดในการวิเคราะห์การคงอยู่ สำหรับเปรียบเทียบให้เห็นในลักษณะของตาราง และการวิเคราะห์อภิปรายผลต่อไป

7.1.1 เกณฑ์ในการวิเคราะห์การคงอยู่

การศึกษาตรวจสอบลักษณะการคงอยู่ของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทต่างๆ ในเขตพื้นที่ซึ่งได้แบ่งเป็นตัวอย่างศึกษากลุ่มต่างๆ ที่คงอยู่และกระจายตัวอยู่โดยรอบเนื้อเมืองกรุงเทพมหานครตามที่ได้แบ่งไว้ในวิธีการศึกษานั้น มีประเด็นข้อตรวจสอบต่างๆ จากที่ได้ทบทวนและศึกษาความรู้จากแหล่งต่างๆ นำมาประมวลจัดประเด็นได้ดังนี้

7.1.1.1 การลงทุนและผลตอบแทน

1) การลงทุนตั้งต้นสถานที่ การลงทุนตั้งต้นนี้เป็นการรวมทุกอย่างตั้งแต่ค่าปรับพื้นที่การวางระบบกิจกรรมโรงเรียนไปจนถึงค่าพันธุ์ค่าหว่าน จำนวนเงินที่ลงทุนตั้งต้นทำเกษตรบนแปลงที่ดินบ่งบอกถึงความตั้งใจและเล็งเห็นผลตอบแทนข้างหน้า ยิ่งเงินลงทุนตั้งต้นต่อไร่สูง ยิ่งคาดหวังผลตอบแทนมากและใช้ระยะเวลาดำเนินการยาวนาน มีผลไปถึงการเก็บเกี่ยวครั้งต่อไปโดยตลอด แสดงถึงการคงอยู่ที่ยาวนาน

2) รายได้จากการเกษตร หากรายได้จากการเกษตรประเภทใดให้ผลตอบแทนสูงกว่าเมื่อหักต้นทุนค่าใช้จ่ายแล้วย่อมถือว่าเกษตรชนิดนั้นมีการคงอยู่ที่ดีกว่ามีแรงต้านทานสูงสามารถเลี้ยงตัวได้ อย่างไรก็ตาม ครวัเรียนเกษตรกรรมที่อยู่ใกล้เมืองย่อมมีโอกาสที่จะมีรายได้เสริมหรือทดแทนจากอาชีพอื่น การที่เกษตรกรไปรับจ้างแรงงานเสริมถือว่าช่วยพยุงการเกษตรให้คงอยู่ต่อไป แต่หากเกษตรกรและลูกหลานเปลี่ยนอาชีพไปทำงานแบบงานในเมืองย่อมถือว่าเสี่ยงต่อการทอดทิ้งที่ดินเกษตรกรรม มีโอกาสขายที่ดินเปลี่ยนมือออกไปให้นักพัฒนาปรับเปลี่ยนการใช้ที่ดินเป็นเมืองได้มาก

3) รายได้เสริมจากฟาร์ม นอกจากรายได้จากกิจกรรมการเกษตรที่เป็นหลักในแปลงแล้ว สภาพรูปแบบเกษตรกรรมบางประเภทอาจเอื้ออำนวยให้เกิดผลพลอยได้จากภายในแปลง เช่น ผลประโยชน์จากการเก็บศัตรูพืช มูลเศษเหลือทิ้ง หรือ ผลผลิตจากเกษตรรองที่ทำประกอบควบคู่กัน อาทิ ไม้ผลที่ใช้เป็นแนวกันแดดกันลม สัตว์น้ำในท้องร่อง หากเป็นลักษณะทั่วไปของประเภทเกษตรกรรมหลักที่ได้รับผลประโยชน์เกิดขึ้นเป็นประจำถือว่าเป็นรายได้ส่วนหนึ่งจากเกษตรกรรมหลักนั้น ช่วยให้มีการคงอยู่ที่ดี

4) แนวโน้มราคาผลผลิต พิจารณาจากสถิติราคาผลผลิตรายปี หรือข้อมูลจากการสอบถาม หากมีแนวโน้มสูงขึ้นจะจูงใจให้เกษตรกรทำการเพาะปลูกต่อไปหรือมีการขยายพื้นที่เพิ่มขึ้น ถือว่ามีการคงอยู่ที่ดี แต่หากราคาผลผลิตเกษตรกรรมประเภทใดลดต่ำลงหรือหยุดนิ่งเป็นเวลาหลายปี เท่ากับว่าราคาผลผลิตลดต่ำลง เพราะโดยทั่วไปมูลค่าของเงินจะลดลงไปที่ละน้อย เมื่อเกษตรกรไม่สามารถทนอยู่ได้ก็จะต้องละทิ้งการเพาะปลูกพืชชนิดนั้นไป

5) โอกาสในการขยายตลาดต่างประเทศ พิจารณาจากข้อมูลข่าวสารต่างๆ รวมทั้งการสอบถามผู้รู้ที่เกษตรกรประเภทใดมีโอกาสในการส่งออกต่างประเทศได้ถือว่ามีการคงอยู่ที่ดี เพราะลำพังตลาดภายในประเทศหรือภายในท้องถิ่นสามารถบริโภคในปริมาณที่จำกัดพื้นที่เกษตรกรรมเดิมที่มีอยู่มักจะอยู่ในจุดสมดุล โอกาสในการเพิ่มราคาหรือขยายพื้นที่เกษตรกรรมประเภทนั้นก็จะมึน้อยโดยเฉพาะประเภทที่ไม่เหมาะสมในการขนส่งระยะไกล เกษตรบางชนิดมีอุปสงค์ในการส่งออก เช่น ไข่มะกูด แต่จะต้องรวมกลุ่มใหญ่มีมาตรฐานควบคุมผลผลิตตามข้อตกลง ถือว่ามีโอกาสในการส่งออก หากมีการส่งออกก็จะมีผลต่อราคาและความต้องการขยายพื้นที่เกษตรกรรมนั้นๆ เพิ่มขึ้น

7.1.1.2 ลักษณะพื้นที่ดิน

1) ฐานขนาดแปลงที่ดินของฟาร์ม ฐานขนาดแปลงที่ดินคือขนาดฐานนิยมหรือขนาดที่ดินที่เกษตรกรประเภทนั้นๆ ถือครองเป็นส่วนใหญ่ ในบริเวณท้องที่สำรวจ เนื่องจากมีข้อมูลการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่าขนาดที่ดินเกษตรกรรมจะถูกแบ่งแปลงให้ลูกหลานจนมีขนาดลดลงเรื่อยๆ จากเดิมเคยมีขนาดนับร้อยไร่ค่อยๆ ลดลงมาเป็น 50 ไร่ 25 ไร่ 10 ไร่ ตามลำดับ โดยเฉพาะเมื่อพื้นที่ใกล้เคียงเริ่มกลายเป็นเมืองที่ดินเกษตรกรรมจะลดขนาดลงเหลือเพียงแปลงละ 8 ไร่ 5 ไร่ จนถึง 2 ไร่ หากเล็กกว่านี้ คือ เป็น 100 – 200 ตารางวา ไม่สามารถทำเกษตรได้ ดังนั้นเกษตรกรประเภทที่ต้องการใช้ที่ดินขนาดใหญ่จะหาที่ดินบริเวณชานเมืองได้ยาก เกษตรกรรมประเภทที่ต้องการใช้ที่ดินขนาดเล็กจะคงอยู่ในเขตชานเมืองได้ดีกว่า

2) ขนาดที่ดินเกษตรต่อหัว คือขนาดที่ดินประเภทนั้นๆ ที่ให้ผลตอบแทนเพียงพอต่อการยังชีพของเกษตรกร 1 คน สามารถหาได้จากค่าเฉลี่ยขนาดแปลงเกษตรหารด้วยค่าเฉลี่ยจำนวนเกษตรกรผู้ดูแลแปลงเกษตรประเภทนั้น เช่นเดียวกับฐานขนาดแปลงที่ดิน เกษตรกรรมประเภทใดมีขนาดเล็กย่อมได้เปรียบในทำเลที่ตั้งแถบชานเมือง

3) การขยายพื้นที่เพาะปลูก หากมีความต้องการขยายพื้นที่จากฐานขนาดแปลงที่เป็นอยู่หรือปรากฏสถิติการเพิ่มพื้นที่เกษตรประเภทนั้นๆ ในท้องที่ แสดงว่ากิจกรรมการเกษตรนั้นกำลังเติบโตมีความเข้มข้น หากไม่มีความต้องการขยายพื้นที่เพิ่มแสดงว่ากิจกรรมที่ทำอยู่ได้ผลตอบแทนไม่คุ้มค่าหรือไม่สามารถแรงงานที่จะมาสานต่อการเกษตรนั้นต่อไป อาจเลิกทำการเกษตรได้ง่าย

4) ประเภทของการถือครองที่ดิน หากผู้ประกอบการเกษตรเป็นเจ้าของที่ดินจะมีการคงอยู่ที่ดีกว่า เพราะสามารถจัดการต่างๆ อยู่ในการควบคุมของตนเองและมีความผูกพันในพื้นที่ แต่หากเป็นการเช่ามักจะไม่มีความแน่นอนอาจถูกเรียกคืนที่ดินโดยมิได้เตรียมตัวพร้อม จึงไม่กล้าลงทุนสำหรับระยะยาว การขาดความเป็นเจ้าของมักจะทำให้ขาดการเอาใจใส่ดูแลที่ดิน และมักเตรียมการหาช่องทางอื่นเอาตัวรอด ทำให้มีโอกาสเปลี่ยนแปลงได้มาก

7.1.1.3 ลักษณะเฉพาะของเกษตรกรรม

1) อายุการเพาะปลูกหรือรอบการลงทุน เกษตรกรรมแต่ละประเภทจะมีรอบการลงทุนไม่เหมือนกัน บางชนิดลงทุนครั้งเดียวมีการแตกหน่อสืบสานให้ผลตอบแทนต่อเนื่อง บางชนิดต้องปรับปรุงสถานที่ครั้งใหญ่ตามระยะเวลา บางชนิดลงทุนระยะสั้นเก็บเกี่ยวได้ครั้งเดียว

แล้วต้องเริ่มต้นใหม่ทั้งกระบวนการ หากเป็นการลงทุนที่ให้ผลต่อเนื่องหรือระยะยาวมักลงทุนสูงกว่าถือว่ามีกำไรคงอยู่ที่มั่นคงตามระยะเวลานั้น เพราะเกษตรกรต้องวางแผนดูแลเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ยาวนานให้คุ้มค่าที่ลงทุนในครั้งแรก

2) อายุรอบเก็บเกี่ยวหรือเริ่มให้ผลผลิต ถ้าเกษตรกรประเภทใดเริ่มต้นให้ผลผลิตช้าจะเสียเปรียบเพราะในช่วงรอผลผลิตจะขาดรายได้ ที่ดินใกล้เมืองมีพลวัตสูง ทำให้เกษตรกรไม่กล้าลงทุนในเกษตรกรรมประเภทที่ต้องรอออกผลนานอย่างเช่นไม้ผล ซึ่งใช้เวลาเพาะปลูกไม่น้อยกว่า 3 ปี ส่วนพืชผลที่ให้ผลผลิตเร็ว จะเป็นที่ยิยมในการเพาะปลูก

3) การเป็นแหล่งเฉพาะพื้นที่ ถ้าพืชผลประเภทใดต้องการพื้นที่ซึ่งมีคุณสมบัติเฉพาะบริเวณจำกัดจะทำให้อุปทานจำกัดผลผลิตอาจมีราคาเพิ่มขึ้น เกษตรกรจะพยายามรักษากิจกรรมในที่ตรงนั้นทำเกษตรต่อไป หรืออาจเป็นการทำเพื่อการอนุรักษ์ มีส่วนช่วยให้เกิดการคงอยู่ เช่น การปลูกส้มบางมด ที่เขตทุ่งครุ และเขตจอมทอง เป็นต้น

4) ความเสี่ยงต่อการเสียหาย เกษตรกรรมบางประเภทเมื่ออยู่ใกล้ชุมชนอาจมีความเสี่ยงในการสูญเสียผลผลิต เช่น การลักขโมยผลผลิตและตัดฟันสวน หรือมีความเสี่ยงอย่างอื่น เช่น โรคระบาด หรือเสียหายจากน้ำท่วมหรือน้ำเสียได้ง่าย พืชบางชนิดสามารถปรับตัวต่อความเสี่ยงได้ดี ไม่เกิดการสูญเสียเมื่อมีการคุกคาม สามารถคงอยู่ต่อไปได้

7.1.1.4 รูปแบบการจัดการผลผลิต

1) ลักษณะการจำหน่ายผลผลิต พิจารณาว่ามีการเก็บไว้บริโภคทำพันธุ์เอง หรือทยอยขายหรือไม่ หรือจำเป็นต้องขายทั้งหมด หากมีการเก็บไว้เองถือว่ามีอำนาจต่อรอง หรือมีอิสระจากระบบตลาด สามารถพึ่งพาตนเองได้ ถือว่ามีกำไรคงอยู่มั่นคงกว่าประเภทที่ต้องขายผลผลิตทั้งหมดเมื่อถึงเวลาเก็บเกี่ยว ไม่สามารถต่อรองหรือรอขายช่วงที่ราคาดีได้ เช่น การปลูกข้าวที่สามารถจัดเก็บไว้ในยุ้งของตนเองเป็นเวลานาน หรือการเลี้ยงปลาแบบธรรมชาติไม่จำเป็นต้องจับปลาขายตามรอบเพื่อหมุนเวียนเงินลงทุน เพราะไม่ได้ลงทุนมาก ไม่ถูกภาวะการลงทุนบีบคั้น

2) ลักษณะจัดแบ่งคุณภาพผลผลิตหรือแปรรูป การขายผลผลิตเกษตรกรรมในประเทศไทยโดยทั่วไปสามารถแบ่งเป็นลักษณะการขายแบบเหมาผลรวม และการคัดแบ่งเกรดขาย หากขายแบบเหมาผลรวมจะได้ราคาต่ำ ถือว่าเป็นการคงอยู่ที่ไม่มีประสิทธิภาพ หากการเกษตรนั้นขายผลผลิตโดยมีการแบ่งคัดเกรดขายจะได้ราคาเต็มประสิทธิภาพของผลผลิต ถือว่าเป็นการคงอยู่ที่ดีมีอำนาจต่อรองและมีกิจกรรมเข้มข้น หรือหากมีการแปรรูปผลผลิตจะแสดง

ถึงการคงอยู่ที่มีความหลากหลายของกิจกรรมเกี่ยวเนื่องและช่วยสร้างเสถียรภาพในการขายผลผลิต ทั้งยังเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กิจกรรมการเกษตรนั้น

3) ระดับแหล่งตลาด แหล่งตลาดสินค้าเกษตรตามเมืองตามที่สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ระดับคือ ตลาดท้องถิ่นอาจเป็นตลาดสดหรือแผงค้าเร่ตามชุมชนใกล้เคียง ตลาดศูนย์กลางคือตลาดลงเป็นที่รู้จักของพ่อค้าทั่วไป เช่น ปากคลองตลาด ตลาดไท และตลาดสี่มุมเมือง และตลาดต่างประเทศอาจเป็นโรงสีหรือโรงงานจัดส่งออกอันเป็นตลาดระดับสูงและกว้างขวาง หากมีตลาดหลายระดับหรือระดับที่สูงกว่าถือว่ามีความศักยภาพการคงอยู่สูง

4) วิธีการเกษตรยังชีพ หากการเกษตรมีความหลากหลายและมีการเก็บผลผลิตในฟาร์มไว้บริโภคเองได้จะมีการคงอยู่ที่ดีกว่าการเพาะปลูกพืชเงินสดอย่างเดียว โดยเฉพาะในกรณีที่มีรายได้ธรรมชาติได้สูงมากนัก เพราะในช่วงที่ผลผลิตที่ทำรายได้หลักขายยากหรือขายไม่ได้ราคาก็ยังสามารถยังชีพอยู่ได้ด้วยผลผลิตอื่นๆ ในฟาร์มโดยไม่รู้สึกร้อนรนมาก

7.1.1.5 ลักษณะเกษตรกร

1) การมีเวลาว่างจากการเกษตร เกษตรกรที่เข้มขันจะดึงดูให้เกษตรกรมีงานจัดการดูแลตลอดเวลา เช่น กำจัดวัชพืช ทดน้ำ บำรุงเครื่องกล เก็บผลผลิต จัดเตรียมส่งขาย และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในกิจการของฟาร์ม ถือว่ามีการคงอยู่ที่เข้มขัน ถ้าเกษตรกรประเภทใดถูกปล่อยโดยไม่ต้องดูแลมากนัก เกษตรกรมีโอกาสไปทำงานอย่างอื่นและในที่สุดอาจจะทิ้งการเพาะปลูกอย่างถาวร

2) อายุของเกษตรกร ได้มีการศึกษาอ้างอิงแล้วว่าเกษตรกรชนเมืองที่เกษตรกรอยู่ในวัยใกล้เกษียณจะมีโอกาสเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินไปเป็นแบบเมือง ดังนั้นในการเกษตรชนเมืองประเภทใดปรากฏว่ามีเกษตรกรรุ่นใหม่เข้ามารวมมาก เป็นสิ่งชี้ว่าเป็นงานที่ดึงดูดใจเทียบทันงานในเมืองได้ จะมีโอกาสคงอยู่ต่อไปได้

3) ระดับวุฒิการศึกษา หากผู้ประกอบการเกษตรประเภทใด มีระดับวุฒิการศึกษาสูง แสดงว่าเกษตรกรชนิดนั้นมีความเข้มขัน เป็นที่ดึงดูดใจคนมีความรู้ที่อยู่กับเมือง จึงถือได้ว่าเป็นลักษณะของเกษตรกรที่มีการคงอยู่กับเมืองดี

4) การรวมกลุ่มสังคมญาติมิตร หากผู้ประกอบการเกษตรมีรากฐานทางสังคม ญาติพี่น้องหรือศาสนาเป็นกลุ่มก้อนชุมชนอยู่ในบริเวณใกล้เคียงย่อมรู้สึกอบอุ่น มีความรู้สึกรักถิ่นฐาน มีผลยับยั้งการตัดสินใจขายที่ดินสำหรับพัฒนาให้คนต่างถิ่นเข้ามา ทำให้มีการคงอยู่ที่ดี

7.1.1.6 การส่งเสริมสนับสนุน

1) การสนับสนุนส่งเสริมการเกษตร การได้รับการสนับสนุนส่งเสริมหรือมีความร่วมมือปรึกษาหารือจากผู้อื่นจะทำให้ได้รับความคิดแนวทางใหม่ๆ และการปรับตัวในการผลิตและแสดงถึงความตั้งใจเอาใจใส่ มีกำลังใจในการประกอบการเกษตรต่อไป เป็นการคงอยู่ที่ดี การสนับสนุนส่งเสริมในเขตโดยรอบกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่เป็นลักษณะโครงข่ายศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร เกษตรกรรมบางประเภทอาจไม่ยอมรับการปฏิบัติการส่งเสริมที่เน้นในการลดการใช้เคมี

2) การประดิษฐ์คิดค้นหรือใช้เทคนิคพิเศษ การทำเกษตรโดยคิดหาหนทางพัฒนา กิจกรรมในฟาร์มเพื่อเพิ่มพูนผลผลิตหรือความสะอาดอื่นๆ แสดงถึงการมีความหวัง และการมีลักษณะเป็นผู้ประกอบการของเกษตรกร กิจกรรมการเกษตรมีความคล้ายกับกิจการธุรกิจอื่นๆ ที่ผู้จัดการต้องคิดปรับเปลี่ยนวิธีการต่างๆ อยู่ตลอดเวลาในสภาวะที่สิ่งแวดล้อมและตลาดมีความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา หากมีการประดิษฐ์ปรับปรุงที่เกี่ยวข้องในฟาร์มของตนย่อมเสริมสร้างความเข้มแข็งและการคงอยู่

7.1.1.7 นิเวศสิ่งแวดล้อมกายภาพ

1) สภาพนิเวศ เกษตรกรรมที่มีสภาพนิเวศดีพิจารณาได้จากความหลากหลายของสัตว์พืชที่เข้ามาอยู่อาศัยในบริเวณ แสดงว่ามิได้มีการใช้สารที่เป็นพิษ เกษตรกรและผู้อยู่อาศัยโดยรอบมีความพึงพอใจในการทำกิจกรรม ได้รับการยอมรับ สามารถอยู่ร่วมกันได้โดยไม่มีปัญหา เช่น การทำสวนผสมผสาน หรือพืชผักปลอดสารพิษ ที่ไม่ใช้ยาปราบศัตรูพืช สังเกตได้ว่าสภาพน้ำในท้องร่องสวนเหล่านี้มีปลาและสัตว์น้ำต่างๆ แหวกว่าย สภาพอากาศในพื้นที่ที่มีความสดชื่น ถือว่ามีสภาพนิเวศดี ตรงข้ามกับการเลี้ยงวัวที่มีกลิ่นและน้ำเสียเจิ่งนอง เป็นที่มีแมลงชุกชุมและมลภาวะต่างๆ

2) ผลประโยชน์จากเมืองหรือกิจกรรมโดยรอบ เป็นการรับประโยชน์จากพื้นที่โดยรอบต่อการเกษตรประเภทนั้นๆ เช่น การใช้ของเหลือทิ้งจากชุมชนมาใช้เป็นปุ๋ย เครื่องปลูกต่างๆ บางเรื่องอาจเป็นประเด็นที่ยังไม่ได้พิสูจน์แน่ชัด เช่น การที่มีชุมชนและความหลากหลาย

ของการใช้ที่ดินในบริเวณทำให้ศัตรูพืชลดลง เมื่อได้รับผลประโยชน์ก็เอื้ออำนวยช่วยให้การคงอยู่ดี

3) ผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมเมือง หากการเกษตรชนิดใดมีผลกระทบในแง่ลบรุนแรงชัดเจนมากกว่าผลประโยชน์ที่ได้รับจากเมืองที่ประชิดเข้ามา เช่น น้ำท่วมขัง น้ำเสีย ดินขาดการบำรุง และการลักขโมยผลผลิต จะทำให้การคงอยู่ไม่มั่นคง และมีการตัดสินใจย้ายที่เพาะปลูกหรือล้มเลิกไปทำอาชีพอื่น

4) การใช้ประโยชน์นันทนาการ เกษตรกรรมบางประเภทมีโอกาสในการทำกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชน เช่น การเป็นแหล่งท่องเที่ยว พักผ่อน นันทนาการ ด้วยรูปแบบการเกษตรประเภทนั้นเอื้ออำนวย ทำให้เกิดความเข้มข้นและมีการส่งเสริมการยอมรับต่างๆ ทำให้มีการคงอยู่อย่างดี

ในประเด็นที่มีผลต่อการคงอยู่ทีกล่าวมานี้เป็นปัจจัยภายในของชนิดการเกษตรแต่ละชนิด ซึ่งสามารถนำมาจัดให้อยู่ในลักษณะตามที่ได้กำหนดไว้ในวิธีการศึกษาเป็นปัจจัย 3 กลุ่มคือ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยลักษณะเกษตรกรรม และปัจจัยทางกายภาพสิ่งแวดล้อมได้ คือ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วยเกณฑ์ในกลุ่ม การลงทุนและผลตอบแทน ลักษณะพื้นที่ดิน ลักษณะเฉพาะของเกษตรกรรม และรูปแบบการจัดการผลผลิต ปัจจัยลักษณะเกษตรกรรม ประกอบด้วยเกณฑ์ในกลุ่ม ลักษณะเกษตรกรรม และการส่งเสริมสนับสนุน และ ปัจจัยทางกายภาพสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยเกณฑ์ในกลุ่ม นิเวศสิ่งแวดล้อมกายภาพ

ส่วนปัจจัยภายนอกที่สำคัญที่สุดคือปัจจัยการเข้าถึง และระยะห่างจากศูนย์เมือง จะไม่นำมาใช้ในการเปรียบเทียบตัดสินการคงอยู่ของเกษตรแต่ละชนิด เพราะปัจจัยการเข้าถึงและความเป็นเมืองมีผลต่อพื้นที่เกษตรกรรมทุกชนิดในการเปลี่ยนแปลงเป็นเมืองโดยไม่พิจารณาถึงประเภทเกษตรกรรม

7.1.2 การจัดตารางเปรียบเทียบการคงอยู่

ผลการศึกษาที่ได้สามารถนำไปจัดเข้าตารางวิเคราะห์การคงอยู่ของเกษตรกรรมแต่ละชนิดโดยคัดมาเฉพาะส่วนรายที่มีลักษณะเป็นตัวแทนของเกษตรประเภทและกลุ่มต่างๆ และเฉพาะประเภทที่มีศักยภาพในการพิจารณาเปรียบเทียบความเข้มข้นการคงอยู่ โดยจัดแบ่งเป็นหัวข้อตามพื้นที่ตั้งโดยรอบกรุงเทพมหานคร ดังนี้

7.1.2.1 พื้นที่เกษตรกรรมประชิดเมืองฝั่งตะวันตก

ตารางที่ 7-1 การศึกษาวิเคราะห์การคงอยู่ของเกษตรกรรมแต่ละชนิด ในพื้นที่ฝั่งตะวันตก

ตอนในของกรุงเทพมหานคร

ประเภท/ ชนิดเกษตร ประเด็น กิจกรรม	พืชผัก	พืชผัก	ไม้ดอก	พืชผักน้ำ	ไม้ผล
	สวนครัว มะกรูด	สวนเตย	กล้วยไม้	นากระเจด	ส้มเขียวหวาน
พื้นที่	บางระมาด	บางพรหม	บางเขิน รอยต่อราษฎร์ บูรณะทุ่งครุ จอมทองบางมด บางขุนเทียน	บางหว้า ภาษีเจริญ	รอยต่อราษฎร์ บูรณะทุ่งครุ จอมทองบางมด บางขุนเทียน
ผลตอบแทน					
การลงทุนตั้งต้น สถานที่	ต่ำ	ต่ำ	1.8 แสน บ/ไร่	ต่ำ	1 แสน บ/ไร่
รายได้การเกษตร หักค่าใช้จ่าย (บาท/ไร่/ปี)	10,000	17,000	72,000 ถึง 120,000	25,000	12,000
รายได้เสริมจาก ฟาร์ม	ผลไม้, สัตว์น้ำ	ผลไม้, สัตว์น้ำ	-	-	ผลไม้
แนวโน้มการเพิ่ม ราคาผลผลิต	ปานกลาง	ปานกลาง	สูง	ต่ำ	สูง
โอกาสในการขยาย ตลาดต่างประเทศ	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี	ไม่มี
ที่ดิน					
ฐานขนาดแปลงที่ ดินต่อฟาร์ม (ไร่)	7-10	3	8	3	7
ขนาดที่ดินเกษตร ที่เลี้ยงคน 1 คน (ไร่)	4-5	3	1.5	2	3.5
การขยายพื้นที่ เพาะปลูก	ไม่มี	ไม่มี	มี	ไม่มี	มี
ประเภทของการถือ ครองที่ดิน	เช่า	เจ้าของเอง	เจ้าของเอง/เช่า	เช่า	เช่า

ลักษณะเกษตรกร					
อายุการตั้งต้นใหม่ หรือถอนปรับปรุง	20 ปี	ต่อเนื่อง	ต่อเนื่อง	ต่อเนื่อง	7 ปี
อายุรอบเก็บเกี่ยว หรือเริ่มให้ผลผลิต	6 เดือน	3 เดือน	9 เดือน	1 เดือน	3 ปี
การเป็นแหล่ง เฉพาะพื้นที่	ปลูกได้ทั่วไป	ปลูกได้ทั่วไป	ปลูกได้ทั่วไป	ปลูกได้ทั่วไป และที่หนอง	เฉพาะที่
ความเสี่ยงต่อการ เสียหาย	ต่ำ	ต่ำ	ต่ำมาก	ต่ำ	ปานกลาง
การจัดการผลผลิต					
ลักษณะการขาย ผลผลิต	ขายทั้งหมด	ขายทั้งหมด	ขายทั้งหมด	ขายทั้งหมด	ขายทั้งหมด
การคัดคุณภาพ แปรรูปผลผลิต	ตัดแต่งจัดก้ำ	ตัดแต่งจัดก้ำ	ตัดแต่งจัดก้ำ คัดเกรด	ตัดแต่งจัดก้ำ	คัดขนาดผล
ระดับแหล่งตลาด	ศูนย์กลาง/ ต่างประเทศ	ศูนย์กลาง	ศูนย์กลาง/ ต่างประเทศ	ท้องถิ่น	ท้องถิ่น/ ศูนย์กลาง
วิธีการเกษตรยัง ชีพ	ขายผลผลิต ทั้งหมด	ขายผลผลิต ทั้งหมด	ขายผลผลิต ทั้งหมด	ขายผลผลิต ทั้งหมด	ขายผลผลิต ทั้งหมด
ลักษณะเกษตรกร					
การมีเวลาว่างจาก การดูแลเกษตรกร	มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	มี
อายุเกษตรกร	ใกล้เคียง	เกษียณ	หลายรุ่น	ใกล้เคียง	ใกล้เคียง
ระดับการศึกษา	ประถม-มัธยม	ประถม	อุดมศึกษา	ประถม	ประถม
การรวมกลุ่มสังคม ญาติมิตร	มี	มี	มี	มี	มี
การส่งเสริมสนับสนุน					
การสนับสนุนส่งเสริม เกษตรกร	มี	ไม่มี	มี	มี	ไม่มี
การประดิษฐ์คิดค้น หรือใช้เทคโนโลยี	ไม่มี	ไม่มี	มี	ไม่มี	ไม่มี
สภาพแวดล้อม					
สภาพนิเวศ	สูง	สูง	ปานกลาง	ต่ำ	ต่ำ
ผลประโยชน์จาก เมือง และเกษตรกร อื่นๆ โดยรอบ	ศัตรูพืชน้อย	ศัตรูพืชน้อย	ศัตรูพืชน้อย	ศัตรูพืชน้อย	-

ผลกระทบจากการเติบโตของเมือง	น้ำเสีย, ลักตึด พื้นพืชผล	น้ำเสีย	น้ำเสีย	น้ำเสีย	น้ำเสีย
การใช้ประโยชน์อื่น เช่นนันทนาการ	มีโอกาส	ไม่มี	มีโอกาส	ไม่มี	ไม่มี

7.1.2.2 พื้นที่เกษตรกรรมรอบนอกเมืองฝั่งตะวันตก

ตารางที่ 7-2 การศึกษาวิเคราะห์การคงอยู่ของเกษตรกรรมแต่ละชนิด ในพื้นที่ฝั่งตะวันตก
รอบนอกของกรุงเทพมหานคร

ประเภท/ ชนิดเกษตร ประเด็น กิจกรรม	บ่อเพาะเลี้ยง ปลา ธรรมชาติ	บ่อเพาะเลี้ยง กุ้ง เข้มข้น	ไม้ดอก จำปี รัก มะลิ	ไม้ดอก กล้วยไม้	สวนผัก
พื้นที่	บางขุนเทียน	บางขุนเทียน	บางบอน	หนองแขม ทวีวัฒนา	ทวีวัฒนา ธรรมศาลา ตลิ่งชัน
ผลตอบแทน					
การลงทุนตั้งต้น สถานที่	16,000 บ/ไร่	30,000 บ/ไร่	ต่ำ	2 แสน บ/ไร่	ต่ำ
รายได้การเกษตร หักค่าใช้จ่าย (บาท/ไร่/ปี)	13,000	36,000	30,000	115,000	15,000
รายได้เสริมจาก ฟาร์ม	-	-	-	-	สัตว์น้ำ
แนวโน้มการเพิ่ม ราคาผลผลิต	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง	สูง	ต่ำ
โอกาสในการขยาย ตลาดต่างประเทศ	มี	ไม่มี	ไม่มี	มี	ไม่มี
ที่ดิน					
ฐานขนาดแปลงที่ ดินต่อฟาร์ม (ไร่)	15	100	3	10	10
ขนาดที่ดินเกษตร ที่เลี้ยงคน 1 คน (ไร่)	3	5	3	2	4

การขยายพื้นที่เพาะปลูก	มี	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี
ประเภทของการถือครองที่ดิน	เช่า/ เจ้าของ	เช่า	เช่า	เช่า/ เจ้าของ	เช่า/ เจ้าของ
ลักษณะเกษตรกร					
อายุการตั้งต้นใหม่หรือตอนปรับปรุง	1 ปี	1 ปี	ต่อเนื่อง	ต่อเนื่อง	ต่อเนื่อง
อายุรอบเก็บเกี่ยวหรือเริ่มให้ผลผลิต	3 เดือน	3 เดือน	1 ปี	9 เดือน	3 เดือน
การเป็นแหล่งเฉพาะพื้นที่	ที่บ่อต่ำ น้ำเค็มขึ้นถึง	ที่บ่อต่ำ น้ำเค็มขึ้นถึง	ปลูกได้ทั่วไป	ปลูกได้ทั่วไป	ปลูกได้ทั่วไป
ความเสี่ยงต่อการเสียหาย	มีบ้าง	มีบ้าง	-	ต่ำมาก	น้อย
การจัดการผลผลิต					
ลักษณะการขายผลผลิต	ขายทั้งหมด จับบริโภคเอง บางส่วน	ขายทั้งหมด	ขายทั้งหมด	ขายทั้งหมด	ขายทั้งหมด
การคัดคุณภาพแปรรูปผลผลิต	-	-	-	ตัดแต่งจัดก้ำ คัดเกรด	-
ระดับแหล่งตลาด	ศูนย์กลาง/ ท้องถิ่น	ต่างประเทศ/ ศูนย์กลาง	ศูนย์กลาง	ต่างประเทศ/ ศูนย์กลาง	ศูนย์กลาง
วิธีการเกษตรยังชีพ	เพื่อการค้า	เพื่อการค้า	เพื่อการค้า	เพื่อการค้า	เพื่อการค้า
ลักษณะเกษตรกร					
การมีเวลาว่างจากการดูแลเกษตรกร	มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
อายุเกษตรกร	หลายรุ่น	หลายรุ่น	สูงอายุ	หลายรุ่น	หลายรุ่น
ระดับการศึกษา	ประถม	ประถม	ประถม	ประถม- อุดมศึกษา	ประถม
การรวมกลุ่มสังคมญาติมิตร	มี	ไม่มี	มี	มี	มี
การส่งเสริมสนับสนุน					
การสนับสนุนส่งเสริมเกษตรกร	-	-	-	มี	มี

การประดิษฐ์คิดค้น หรือใช้เทคนิค	ไม่มี	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี
สภาพแวดล้อม					
สภาพนิเวศ	ดี	ดี	ดี	ดี	พอใช้
ผลประโยชน์จาก เมือง และเกษตร อื่นๆ โดยรอบ	-	-	ศัตรูพืชน้อย	ศัตรูพืชน้อย	ศัตรูพืชน้อย
ผลกระทบเมือง	น้ำเสีย	น้ำเสีย	น้ำท่วม	น้ำเสีย	น้ำเสีย
การใช้ประโยชน์อื่น เช่นนันทนาการ	มีโอกาส	ไม่มี	ไม่มี	มีโอกาส	ไม่มี

7.1.2.3 พื้นที่เกษตรกรรมประชิดเมืองฝั่งตะวันออก

ตารางที่ 7-3 การศึกษาวิเคราะห์การคงอยู่ของเกษตรกรรมแต่ละชนิด ในพื้นที่ฝั่งตะวันออก

ตอนในของกรุงเทพมหานคร

ประเภท/ ชนิดเกษตร ประเด็น กิจกรรม	นาข้าว	นาข้าว	นาข้าว	นาข้าว
	พื้นที่	สะพานสูง	คันนายาว	ท่าแร้ง
ผลตอบแทน				
การลงทุนตั้งต้น สถานที่	ต่ำ	ต่ำ	ต่ำ	ต่ำ
รายได้การเกษตร หักค่าใช้จ่าย (บาท/ไร่/ปี)	5,400	4,900	7,100	7,200
รายได้เสริมจาก ฟาร์ม	ปลา	จับนก/หนู	-	-
แนวโน้มการเพิ่ม ราคาผลผลิต	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง
โอกาสในการขยาย ตลาดต่างประเทศ	มี	มี	มี	มี
ที่ดิน				
ฐานขนาดแปลงที่	30	30	30	30

ดินต่อฟาร์ม (ไร่)				
ขนาดที่ดินเกษตร ที่เลี้ยงคน 1 คน (ไร่)	15	15	15	15
การขยายพื้นที่ เพาะปลูก	มี	มี	ไม่มี	ไม่มี
ประเภทของการถือ ครองที่ดิน	เช่า/ เจ้าของเอง	เช่า/ เจ้าของเอง	เช่า	เช่า/ เจ้าของเอง
ลักษณะเกษตรกร				
อายุการตั้งต้นใหม่ หรือถอนปรับปรุง	4.8 เดือน	4.8 เดือน	4.8 เดือน	ต่อเนื่อง
อายุรอบเก็บเกี่ยว หรือเริ่มให้ผลผลิต	4.8 เดือน	4.8 เดือน	4.8 เดือน	4 เดือน
การเป็นแหล่ง เฉพาะพื้นที่	ปลูกได้ทั่วไป	ปลูกได้ทั่วไป	ปลูกได้ทั่วไป	ปลูกได้ทั่วไป
ความเสี่ยงต่อการ เสียหาย	น้อย	น้อย	น้อย	น้อย
การจัดการผลผลิต				
ลักษณะการขาย ผลผลิต	ขายทั้งหมด	ขายทั้งหมด	ขายทั้งหมด	ขายทั้งหมด
การคัดคุณภาพ แปรรูปผลผลิต	-	-	-	-
ระดับแหล่งตลาด	ศูนย์กลาง/ ต่างประเทศ	ศูนย์กลาง/ ต่างประเทศ	ศูนย์กลาง/ ต่างประเทศ	ศูนย์กลาง/ ต่างประเทศ
วิธีการเกษตรยัง ชีพ	เพื่อการค้า	เพื่อการค้า	เพื่อการค้า	เพื่อการค้า
ลักษณะเกษตรกร				
การมีเวลาว่างจาก การดูแลเกษตรกร	มี	มี	มี	มี
อายุเกษตรกร	หลายรุ่น	หลายรุ่น	ใกล้เคียง	หลายรุ่น
ระดับการศึกษา	ประถม-มัธยม	ประถม	ประถม	ประถม
การรวมกลุ่มสังคม ญาติมิตร	มี	มี	มี	มี
การส่งเสริมสนับสนุน				

การสนับสนุนส่งเสริมการเกษตร	-	-	-	มี
การประดิษฐ์คิดค้นหรือใช้เทคนิค	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	มี
สภาพแวดล้อม				
สภาพนิเวศ	ดี	ดี	ดี	ดี
ผลประโยชน์จากเมืองและเกษตรอื่นๆ โดยรอบ	ศัตรูพืชน้อย	ศัตรูพืชน้อย	ศัตรูพืชน้อย	ศัตรูพืชน้อย
ผลกระทบเมือง	-	-	น้ำเสีย	น้ำเสีย
การใช้ประโยชน์อื่น เช่นนันทนาการ	มีโอกาส	ไม่มี	มี	มีโอกาส

7.1.2.4 พื้นที่เกษตรกรรมรอบนอกเมืองฝั่งตะวันออก

ตารางที่ 7-4 การศึกษาวิเคราะห์การคงอยู่ของเกษตรกรรมแต่ละชนิด ในพื้นที่ฝั่งตะวันออก
รอบนอกของกรุงเทพมหานคร

ประเภท/ ชนิดเกษตร ประเพณี กิจกรรม	ปศุสัตว์ เลี้ยงวัว	นาข้าว	ไร่หญ้า	นาข้าว รายย่อย
	พื้นที่ ทรายกองดิน ใต้	ทรายกองดิน	บางชั้น	แล่นแสบ, คูฝังเหนื่อ
ผลตอบแทน				
การลงทุนตั้งต้น สถานที่	ต่ำ	ต่ำ	ต่ำ	ต่ำ
รายได้การเกษตร หักค่าใช้จ่าย (บาท/ไร่/ปี)	5,300	5,960	52,150	6,150
รายได้เสริมจาก ฟาร์ม	มูลโค	จับกบ	-	-
แนวโน้มการเพิ่ม ราคาผลผลิต	สูง	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง
โอกาสในการขยาย ตลาดต่างประเทศ	ไม่มี	มี	ไม่มี	มี

ที่ดิน				
ฐานขนาดแปลงที่ดินต่อฟาร์ม (ไร่)	30	30	4	30
ขนาดที่ดินเกษตรที่เลี้ยงคน 1 คน (ไร่)	10	15	2	15
การขยายพื้นที่เพาะปลูก	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
ประเภทของการถือครองที่ดิน	-	เช่า/ เจ้าของเอง	เช่า	เช่า
ลักษณะเกษตรกร				
อายุการตั้งต้นใหม่หรือถอน/ปรับปรุง	2 ปี	6 เดือน	1.2 เดือน	4 เดือน
อายุรอบเก็บเกี่ยวหรือเริ่มให้ผลผลิต	2 ปี	6 เดือน	1.2 เดือน	4 เดือน
การเป็นแหล่งเฉพาะพื้นที่	เลี้ยงได้ทั่วไป	ปลูกได้ทั่วไป	ปลูกได้ทั่วไป	ปลูกได้ทั่วไป
ความเสี่ยงต่อการเสียหาย	น้อย	น้อย	น้อย	น้อย
การจัดการผลผลิต				
ลักษณะการขายผลผลิต	ขายทั้งหมด	ขายทั้งหมด	ขายทั้งหมด	ขายทั้งหมด
การคัดคุณภาพแปรรูปผลผลิต	-	-	-	-
ระดับแหล่งตลาด	ศูนย์กลาง/ ท้องถิ่น	ต่างประเทศ/ ศูนย์กลาง	ศูนย์กลาง/ ต่างจังหวัด	ต่างประเทศ/ ศูนย์กลาง
วิธีการเกษตรยังชีพ	เพื่อการค้า	เพื่อการค้า	เพื่อการค้า	เพื่อการค้า
ลักษณะเกษตรกร				
การมีเวลาว่างจากการดูแลเกษตร	มี	มี	มี	มี
อายุเกษตรกร	หลายรุ่น	สูงวัย	หลายรุ่น	สูงวัย
ระดับการศึกษา	ประถม	ประถม	ประถม	ประถม
การรวมกลุ่มสังคมญาติมิตร	มี	มี	มี	มี

การส่งเสริม				
การสนับสนุนส่งเสริมการเกษตร	-	-	-	-
การประดิษฐ์คิดค้นหรือใช้เทคนิค	ไม่มี	มี	ไม่มี	ไม่มี
สภาพแวดล้อม				
สภาพนิเวศ	มีกลิ่นรบกวน	ดี	ดี	ดี
ผลประโยชน์จากเมืองและเกษตรอื่นๆ โดยรอบ	ศัตรูรบกวนน้อย	ศัตรูพืชน้อย	ศัตรูพืชน้อย	ศัตรูพืชน้อย
ผลกระทบเมือง	การสัญจร	-	น้ำเสีย	น้ำเสีย
การใช้ประโยชน์อื่น เช่นนันทนาการ	ไม่มี	ไม่มี	มี	ไม่มี

7.2 การวิเคราะห์สภาพการคงอยู่ของเกษตรกรรม

การวิเคราะห์เปรียบเทียบสภาพการคงอยู่ของเกษตรกรรมประเภทต่างๆ ที่อาศัยฐานแนวคิดการคงอยู่ของชุมชน ที่ประกอบด้วย แรงเกาะเกี่ยวของชุมชนและกิจกรรม ความเพียงพอในการดำเนินกิจกรรม และ ความมั่นคงยั่งยืนของกิจกรรม เป็นหลักนั้น เมื่อนำมาปรับใช้ในการพิจารณาการคงอยู่ของเกษตรกรรม สามารถอธิบายเปรียบเทียบได้ว่า ความเพียงพอในการดำรงกิจกรรมเทียบได้กับเรื่องเศรษฐกิจผลตอบแทน แรงเกาะเกี่ยวของชุมชนและกิจกรรมนั้นเทียบได้กับคุณลักษณะฝ่ายเกษตรกร และความมั่นคงยั่งยืนนั้นเทียบได้ในเชิงปัจจัยสิ่งแวดล้อม ดังนั้นสามารถวิเคราะห์สภาพการคงอยู่ของเกษตรกรรมตามประเด็นหลัก 3 ข้อ

เมื่อพิจารณาข้อมูลที่จัดกลุ่มลงในตารางที่ 7-1 ถึง 7-4 ที่ดึงข้อมูลมาจากข้อมูลดิบในบทที่ 6 เพื่อให้เป็นระบบที่ง่ายขึ้นสำหรับการให้คะแนนในการจัดเรียงลำดับการคงอยู่เพื่อแปลงข้อมูลที่ผสมกันในเชิงปริมาณและคุณภาพให้เป็นเชิงปริมาณช่วงชั้นคุณภาพในการเปรียบเทียบกัน โดยแต่ละประเภทเกษตรกรรมจะมีการให้คะแนนปัจจัยย่อยเป็นค่าคะแนน 1-5 คะแนนลำดับการคงอยู่ เป็นการให้คะแนนตามแบบ Likert Scale ที่แบ่งกลุ่มการให้คะแนนเป็น 5 ระดับจาก ต่ำมาก ต่ำ ปานกลาง สูง และสูงมาก โดยการให้คะแนนดังกล่าวจากข้อมูลดิบ อาศัยหลักการประเมินโดย ค่าคะแนนแต่ละปัจจัยย่อยเท่ากับ ค่าคะแนนสูงสุดของเกษตรกรรมทุกประเภทลบด้วยคะแนนต่ำสุดของเกษตรกรรมทุกประเภทในปัจจุบันนั้น แล้วหารด้วย 5 แม้ข้อมูลที่

เป็นเชิงคุณภาพที่ใช้หลักการนี้ในการประเมิน ด้วยวิธีการนี้จะได้ผลการให้คะแนนทั้ง 3 กลุ่ม ปัจจัยหลักคือ เศรษฐกิจ ลักษณะเกษตรกร และสิ่งแวดล้อม ตามตารางที่ 7-5 และ 7-6 ดังนี้

ตารางที่ 7-5 การวิเคราะห์ให้คะแนนปัจจัยในการจัดลำดับการคงอยู่เกษตรกรประเภทต่างๆ (1)

ประเภท ปัจจัย	พืชผัก สวนมะกรูด	พืชผัก สวนเตย	ไม้ดอก กล้วยไม้	พืชผักน้ำ นากระเจ็ด	ไม้ผล สวนส้ม	เพาะเลี้ยง สัตว์น้ำ
เศรษฐกิจ	...(เต็ม5)...	...(เต็ม5)...	...(เต็ม5)...	...(เต็ม5)...	...(เต็ม5)...	...(เต็ม5)...
ทุน-รายได้	.....2.....	.....2.....	.....5.....	.....3.....	.....2.....	.....3.....
รายได้เสริม	.....2.....	.....2.....	.....1.....	.....1.....	.....3.....	.....1.....
แนวโน้มราคา	.....2.....	.....2.....	.....4.....	.....2.....	.....1.....	.....3.....
แนวโน้มเปิดตลาด	.....3.....	.....1.....	.....5.....	.....1.....	.....2.....	.....2.....
ขนาดที่ดิน	.....2.....	.....3.....	.....5.....	.....4.....	.....3.....	.....3.....
การขยายพื้นที่	.....1.....	.....1.....	.....3.....	.....1.....	.....2.....	.....1.....
กรรมสิทธิ์ที่ดิน	.....1.....	.....3.....	.....3.....	.....1.....	.....1.....	.....2.....
อายุรอบเกษตรกร	.....2.....	.....3.....	.....5.....	.....5.....	.....1.....	.....3.....
เป็นแหล่งเฉพาะ	.....3.....	.....2.....	.....3.....	.....1.....	.....5.....	.....3.....
ความเสี่ยง	.....4.....	.....4.....	.....5.....	.....4.....	.....2.....	.....3.....
การคิดผลผลิต	.....3.....	.....3.....	.....5.....	.....3.....	.....4.....	.....3.....
ระดับฯของตลาด	.....4.....	.....2.....	.....5.....	.....1.....	.....2.....	.....3.....
วิถีการยังชีพ	.....1.....	.....1.....	.....1.....	.....1.....	.....1.....	.....2.....
(Σ score) / n	2.307	2.231	3.846	2.154	2.231	2.462
เกษตรกร	...(เต็ม5)...	...(เต็ม5)...	...(เต็ม5)...	...(เต็ม5)...	...(เต็ม5)...	...(เต็ม5)...
อายุ วัย	.....2.....	.....1.....	.....4.....	.....2.....	.....2.....	.....3.....
วุฒิการศึกษา	.....1.....	.....1.....	.....4.....	.....1.....	.....1.....	.....2.....
การมีเวลาว่าง	.....3.....	.....3.....	.....4.....	.....3.....	.....3.....	.....1.....
สังคมญาติมิตร	.....4.....	.....4.....	.....3.....	.....3.....	.....4.....	.....4.....
การส่งเสริม	.....3.....	.....1.....	.....3.....	.....3.....	.....2.....	.....1.....
การประดิษฐ์	.....1.....	.....1.....	.....3.....	.....1.....	.....1.....	.....1.....
(Σ score) / n	2.333	1.833	3.500	2.167	2.167	2.000

สิ่งแวดล้อม	...(เต็ม5)...	...(เต็ม5)...	...(เต็ม5)...	...(เต็ม5)...	...(เต็ม5)...	...(เต็ม5)...
สภาพนิเวศ	.....4.....	.....4.....	.....3.....	.....1.....	.....2.....	.....4.....
ผลกระทบเชิงบวก	.....4.....	.....3.....	.....3.....	.....3.....	.....1.....	.....1.....
ผลกระทบเชิงลบ	.....2.....	.....2.....	.....2.....	.....2.....	.....2.....	.....2.....
การใช้นันทนาการ	.....3.....	.....2.....	.....4.....	.....1.....	.....2.....	.....4.....
(Σ score) / n	3.250	2.75	3.000	1.750	1.750	2.750

ตารางที่ 7-6 การวิเคราะห์ให้คะแนนปัจจัยในการจัดลำดับการคงอยู่เกษตรประเภทต่างๆ (2)

ปัจจัย \ ประเภท	ไม้ดอก จำปีรักมะลิ	สวนผัก	นาข้าว	ไร่หญ้า	ปศุสัตว์ เลี้ยงวัว	
เศรษฐกิจ	...(เต็ม5)...	...(เต็ม5)...	...(เต็ม5)...	...(เต็ม5)...	...(เต็ม5)...	
ทุน-รายได้	.....3.....	.....2.....	.....1.....	.....4.....	.....1.....	
รายได้เสริม	.....2.....	.....3.....	.....2.....	.....3.....	.....2.....	
แนวโน้มราคา	.....2.....	.....2.....	.....3.....	.....3.....	.....3.....	
แนวโน้มเปิดตลาด	.....1.....	.....1.....	.....3.....	.....2.....	.....2.....	
ขนาดที่ดิน	.....4.....	.....3.....	.....1.....	.....4.....	.....1.....	
การขยายพื้นที่	.....1.....	.....1.....	.....2.....	.....1.....	.....1.....	
กรรมสิทธิ์ที่ดิน	.....2.....	.....2.....	.....2.....	.....1.....	.....1.....	
อายุรอบเกษตร	.....4.....	.....3.....	.....2.....	.....5.....	.....1.....	
เป็นแหล่งเฉพาะ	.....1.....	.....1.....	.....1.....	.....1.....	.....1.....	
ความเสี่ยง	.....4.....	.....4.....	.....4.....	.....5.....	.....3.....	
การคัดผลผลิต	.....3.....	.....3.....	.....1.....	.....1.....	.....1.....	
ระดับของตลาด	.....2.....	.....2.....	.....3.....	.....3.....	.....2.....	
วิถีการยังชีพ	.....1.....	.....1.....	.....1.....	.....1.....	.....1.....	
(Σ score) / n	2.307	2.154	2.000	2.615	1.538	

เกษตรกร	...(เต็ม5)...	...(เต็ม5)...	...(เต็ม5)...	...(เต็ม5)...	...(เต็ม5)...	
อายุ วัย	.....1.....	.....3.....	.....3.....	.....3.....	.....2.....	
วุฒิการศึกษา	.....1.....	.....1.....	.....1.....	.....1.....	.....1.....	
การมีเวลาว่าง	.....4.....	.....4.....	.....1.....	.....3.....	.....2.....	
สังคมญาติมิตร	.....4.....	.....4.....	.....4.....	.....4.....	.....4.....	
การส่งเสริม	.....1.....	.....4.....	.....2.....	.....2.....	.....1.....	
การประดิษฐ์	.....1.....	.....1.....	.....1.....	.....1.....	.....1.....	
(Σ score) / n	2.000	2.833	2.000	2.333	1.833	
สิ่งแวดล้อม	...(เต็ม5)...	...(เต็ม5)...	...(เต็ม5)...	...(เต็ม5)...	...(เต็ม5)...	
สภาพนิเวศ	.....4.....	.....3.....	.....4.....	.....4.....	.....1.....	
ผลกระทบเชิงบวก	.....3.....	.....3.....	.....3.....	.....3.....	.....2.....	
ผลกระทบเชิงลบ	.....2.....	.....2.....	.....2.....	.....2.....	.....2.....	
การใช้นันทนาการ	.....1.....	.....1.....	.....2.....	.....3.....	.....1.....	
(Σ score) / n	2.500	2.250	3.000	3.000	1.500	

จากตารางที่ 7-5 และ 7-6 เป็นการดึงข้อมูลสรุปตามประเภทเกษตรกรจากทุกพื้นที่เข้ามาเป็นเกษตรกรแต่ละประเภท และได้ยุบรวมตัวแปรที่วัดย่อยเรื่องที่ว่าซ้อนเข้าด้วยกัน นำมาเข้าตารางให้คะแนน ผลลัพธ์โดยรวมแต่ละปัจจัยหลักทั้ง 3 จะได้จาก ผลรวมค่าคะแนนตัวแปรย่อยในการชี้วัดของแต่ละปัจจัยหลัก หารด้วยจำนวนตัวแปรย่อยในการชี้วัดของปัจจัยหลักนั้น หรือ (Σ score) / n ซึ่งก็คือค่าเฉลี่ยภายในปัจจัยหลักนั่นเอง

ในปัจจัยทางเศรษฐกิจ จากตารางที่ 7-5 และ 7-6 จะได้ค่า (Σ score) / n ของเกษตรกรรวมประเภทต่างๆ เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยคือ ไม้ดอกกล้วยไม้ 3.846 ไร่หญ้า 2.615 เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ 2.462 พืชผักสวนมะกรูด และไม้ดอกจำปีรั๊กมะลิ 2.307 พืชผักสวนเตย และไม้ผลสวนส้ม มีค่าเท่ากันคือ 2.231 พืชผักน้ำกระเจด และสวนผัก มีค่าเท่ากันคือ 2.154 นาข้าว 2.000 สวนปศุสัตว์มีค่าต่ำสุดคือ 1.538

ในปัจจัยลักษณะเกษตรกร จากตารางที่ 7-5 และ 7-6 จะได้ค่า (Σ score) / n ของเกษตรกรรวมประเภทต่างๆ เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยคือ ไม้ดอกกล้วยไม้ 3.500

สวนผัก 2.833 พืชผักสวนมะกรูด และโรหญา 2.333 พืชผักน้ำกระเจด และไม้ผลสวนส้ม 2.167 เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ไม้ดอกจำปีรักมะลิ และนาข้าว 2.000 พืชผักสวนเตย และปลุสัตว์มีค่าต่ำสุดคือ 1.833

ในปีจจัยนิเวศสิ่งแวดล้อม จากตารางที่ 7-5 และ 7-6 จะได้ค่า $(\Sigma \text{score}) / n$ ของเกษตรกรรมประเภทต่างๆ เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยคือ พืชผักสวนมะกรูด 3.250 พืชผักสวนเตย ไม้ดอกกล้วยไม้ และโรหญา 3.000 เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และนาข้าว 2.750 ไม้ดอกจำปีรักมะลิ 2.500 สวนผัก 2.250 พืชผักน้ำกระเจด และไม้ผลสวนส้ม 1.750 และปลุสัตว์มีค่าต่ำสุดคือ 1.500

การให้คะแนนในรายละเอียดปัจจัยทั้ง 3 จากสภาพเกษตรกรรมแต่ละประเภทสามารถอธิบายเพิ่มเติมดังต่อไปนี้

7.2.1 การวิเคราะห์ปัจจัยการคงอยู่ด้านเศรษฐกิจผลตอบแทน

ในการพิจารณาว่าเกษตรกรรมประเภทใดมีการคงอยู่ในเขตโดยรอบกรุงเทพมหานครได้ดีที่สุดนั้น อาศัยการพิจารณาจากประเด็นตัวแปรตามตารางวิเคราะห์โดยเปรียบเทียบในปีจจัยหลักทั้ง 3 อย่างไรก็ตามการที่เกษตรกรรมจะคงอยู่ได้จะต้องขึ้นอยู่กับรายได้ผลตอบแทนเป็นสิ่งสำคัญสิ่งแรก เพราะเกษตรกรรมเป็นงานเลี้ยงชีพที่ทำเพื่อหวังผลตอบแทนโดยตรง สภาพการคงอยู่ของเกษตรกรรมประเภทต่างๆ ตามลำดับของผลตอบแทนสามารถอธิบายสรุปเพิ่มเติม ดังนี้

1) ไม้ดอก กล้วยไม้

สวนกล้วยไม้เป็นเกษตรกรรมที่ให้ผลตอบแทนสูงที่สุด สามารถทำให้เกษตรกรที่ร่วมกิจการมีรายได้เดือนละถึง 1 หมื่นบาท โดยใช้ที่ดินเพียงคนละ 1.5 ไร่เท่านั้น เมื่อเริ่มต้นปลูกใช้ระยะเวลาเพียง 9 เดือน ก็สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตมีรายได้ตลอดเวลา ความเสี่ยงต่ำ หากยกเครื่องปลูกสูงสามารถปลอดภัยจากน้ำท่วม ตลาดรองรับมีทุกระดับรวมทั้งการส่งออกที่มีโอกาสขยายตลาดได้อีก มีการใช้เทคโนโลยีการให้น้ำปุ๋ยยาที่ไม่พึ่งกระจาย และมีโอกาสเปิดให้คนจากในเมืองเข้าเที่ยวชมประกอบการท่องเที่ยวที่เดินทางในระยะสั้นและประหยัดได้ จึงนับว่าสวนกล้วยไม้เป็นเกษตรกรรมที่มีการคงอยู่รอบกรุงเทพมหานครได้ดีที่สุด สามารถเป็นกันชนเชื่อมต่อในเขตชานเมือง แต่ในบางพื้นที่ เช่น เขตทุ่งครุ และบางมด มีปัญหาน้ำเค็ม น้ำกร่อย ที่รุกเข้ามาตาม

ลำน้ำ เป็นปัญหาทำให้สวนกล้วยไม้ถอยร่นจากปากแม่น้ำขึ้นไปเรื่อยๆ หรือมีฉะนั้นเกษตรกรต้องใช้น้ำที่กักไว้ภายในร่องสวน หรือลงทุนจัดหาน้ำสำหรับใช้รดกล้วยไม้ ทำให้ต้นทุนเพิ่มขึ้น

2) ไรหญ้า

ไรหญ้าเป็นเกษตรกรที่ให้ผลตอบแทนรองลงมาจากกล้วยไม้เมื่อพิจารณาถึงผลตอบแทนต่อพื้นที่ 1 ไร่ สามารถทำให้เกษตรกรที่ร่วมกิจการมีรายได้เดือนละเกือบถึง 1 หมื่นบาท โดยใช้ที่ดินเพียงคนละ 2 ไร่เท่านั้น รอบการปลูกใช้ระยะเวลาเพียง 1 เดือน ก็สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตมีรายได้ทุกเดือน ทั้งยังมีรายได้ที่เกี่ยวข้องคือการรับจ้างส่งผลผลิตของตนเอง ตลาดรองเป็นขนาดระดับภาคกลาง การประกอบกิจกรรมมีสภาพที่เสริมสร้างทัศนียภาพไม่มีการฟุ้งกระจายของสารพิษ แต่การทำไรหญ้าจำกัดอยู่ในวงไทยมุสลิมฝั่งตะวันออกใช้เวลาดูแลเป็นส่วนใหญ่แม้ว่าจ้างแรงงานอีสานในการปลูกและชะช่วงเก็บเกี่ยว

3) บ่อเพาะเลี้ยงประมง

บ่อเพาะเลี้ยงในเขตรอบกรุงเทพมหานครสามารถแบ่งตามลักษณะความเข้มข้นในการลงทุนดูแลได้เป็น 2 กลุ่มคือ บ่อเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำแบบปล่อยธรรมชาติ กับบ่อเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำแบบเข้มข้น โดยพื้นฐานเกษตรกรทั่วไปเคยลงทุนเข้มข้นแต่ในระยะหลังต้นทุนอาหารสัตว์มีราคาสูงกระทันหันไม่คุ้มค่าง่ายผลผลิต จึงปรับเปลี่ยนวิธีปล่อยให้สัตว์น้ำเติบโตตามธรรมชาติ แม้สามารถจับขายได้น้อยแต่ผลกำไรดีกว่า สามารถเป็นอาหารบริโภคที่มีราคาถูกสำหรับคนในเมืองต่อไปได้ ส่วนบ่อเพาะเลี้ยงที่ลงทุนเข้มข้นโดยเฉพาะนาุ้งน้ำเค็มนั้นเป็นเกษตรกรกลุ่มน้อยที่สามารถเข้าถึงแรงงานต่างด้าว ตลาด และแหล่งอาหารสัตว์ได้ ส่วนใหญ่ทำผลผลิตขายห้องเย็นส่งออกต่างประเทศ สามารถสร้างรายได้ถึง 3 หมื่นบาทต่อไร่ต่อปี โดยรวมแล้วนับว่าเกษตรกรประเภทนี้มีความยืดหยุ่นสูง แม้ไม่ได้ใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยตรง แต่มีสภาพเป็นที่โล่งมีลมผ่านเป็นประโยชน์ต่อการอยู่อาศัยท่องเที่ยวที่วั้นนันทนาการในเขตใกล้เคียงรวมถึงเมืองด้วย การขยายพื้นที่ยังสามารถทำได้ทั่วไปตามไร่นา แม้แหล่งเดิมเป็นที่ลุ่มต่ำที่จำเป็นต้องทำเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำโดยไม่สามารถทำเกษตรประเภทอื่นเป็นหลักได้ อย่างไรก็ตามเกษตรกรประเภทนี้มีความอ่อนไหวต่อสภาพแหล่งน้ำ

4) พืชผักสวนครัว สวนมะกรูด

มะกรูดมีสภาพแวดล้อมในการปลูกเหมือนเตย คืออยู่ในท่ามกลางสวนผลไม้ดั้งเดิม หรือมีไม้ผลยืนต้นตามคันขอบแปลงที่ดิน มะกรูดใช้เวลาปลูกเพียง 6 เดือนก็เริ่มตัดไปได้

อย่างต่อเนื่องไปจนถึงต้นแก่ที่อายุ 20 ปี แต่รอบการตัดใบมีเพียงปีละ 2 ครั้ง ทำให้ผลตอบแทนมีอัตราเฉลี่ยเพียง 10,000 บาทต่อไร่ต่อปี เกษตรกรต้องถือครองที่เพาะปลูกคนละ 4-5 ไร่ จึงพอเลี้ยงชีพ ข้อดีที่ดึงดูดใจให้เพาะปลูกคือมีความนิยมบริโภคเพิ่มขึ้นกว่าในอดีตทั้งในประเทศและส่งออกต่างประเทศ การเพาะปลูกใกล้เขตเมืองไม่ค่อยมีศัตรูพืชจึงไม่ต้องใช้ยามาก สภาพแวดล้อมของสวนดีมีสัตว์น้ำชุกชุมเหมาะแก่การจัดท่องเที่ยววันนันทนาการเดินชมตามเส้นทางสาธารณะหรือจัดกิจกรรมศึกษาธรรมชาติในบริเวณลำคลองลำรางที่มีแยกย่อยทั่วพื้นที่

5) ไม้ดอก จำปี รัก มะลิ

ไม้ดอกในกลุ่มของจำปี รัก มะลิ มีสภาพกิจกรรมที่คล้ายสวนผักคือปลูกตามร่องและรักษาทรงพุ่มเตี้ยทำให้พื้นที่เปิดโล่ง แต่ผลตอบแทนต่อไร่สูงกว่าคือ 30,000 บาทต่อไร่ต่อปี เกษตรกรใช้พื้นที่เพาะปลูก 3 ไร่ จึงสมดุลกับเวลาและรายได้ในการดำรงชีวิต ทั้งนี้เมื่อตั้งต้นปลูกใช้เวลา 1 ปี สามารถเก็บผลผลิตได้ ทำให้มีงานสร้างรายได้ทุกวัน ทั้งยังสามารถแปรรูปร้อยพวงมาลัยในละแวกชาวสวนชาวสวนดั้งเดิม แต่ส่วนใหญ่ส่งขายตลาดศูนย์กลางที่แจกจ่ายต่อไปทั่วเมืองคือปากคลองตลาด ไม้ดอกกลุ่มนี้นับเป็นเกษตรกรรมที่สนองอุปทานของเมือง

6) พืชผัก สวนเตย

เตยเป็นชนิดเกษตรที่แฝงตัวในสวนผลไม้เดิม สามารถสร้างผลตอบแทนในอัตรา 17,000 บาทต่อไร่ต่อปี เมื่อเริ่มปลูกได้ 3 เดือน ก็สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้อย่างต่อเนื่องทุกวัน มีตลาดในระดับศูนย์กลางของเมืองเช่นเดียวกับไม้ดอกและกล้วยไม้ที่มีความเกี่ยวข้องกันในการนำไปจำหน่าย ในการเพาะปลูกเป็นไปในลักษณะธรรมชาติ ไม่ต้องบำรุงปุ๋ยยามาก เกษตรกรใช้เวลาเก็บเกี่ยวตัดแต่งตลอดวันไม่มีเวลาปล่อยว่าง สามารถมีผลได้เสริมจากไม้ผลให้ร่วมเงาที่มีความหลากหลาย ส่วนการเสริมการท่องเที่ยววันนันทนาการนั้นสามารถทำได้ในลักษณะจำกัด เพราะเตยปลูกเป็นดงทำให้ไม่สะดวกในการเข้าไปในร่องสวน

7) ไม้ผล สวนส้ม

ส้มมีการปลูกในเขตกรุงเทพมหานครเฉพาะบริเวณบางมดทุ่งครุ เป็นสวนผลไม้ชนิดเดียวที่ยังคงมีการปลูกหวังผลตอบแทนในการเลี้ยงชีพอย่างเป็นทางการเป็นหลักแหล่ง แต่การลงทุนตั้งต้นสูงมาก และใช้เวลานานกว่าจะเริ่มให้ผล ทั้งยังต้องตั้งต้นปลูกใหม่เมื่ออายุ 7 ปี ทำให้ผลตอบแทนมีอัตราเฉลี่ยเพียง 12,000 บาทต่อไร่ต่อปี นอกจากนี้มีการปลูกส้มเขียวหวานในต่างจังหวัดตั้งแต่รังสิตไปถึงเชียงใหม่เป็นการแข่งขัน แต่แนวโน้มราคาส้มเขียวหวานดึงดูดใจให้เพาะปลูก

เพราะมีการคัดผลสร้างมาตรฐานติดสลาก ส้มเขียวหวานบางมดสามารถวางขายปลีกหน้าสวน และส่งตลาดระดับศูนย์กลางกรุงเทพมหานครได้ บางครั้งนำส้มที่ปลูกที่อื่นมาวางขายปลีกหน้าสวนโดยอาศัยชื่อเสียงดั้งเดิมเป็นจุดขาย ทำให้มีการกลับมาปลูกส้มเขียวหวานบางมดต่อไปในพื้นที่รอยต่อเขตทุ่งครุและบางขุนเทียน

8) สวนผัก

เมื่อพิจารณาในเรื่องผลตอบแทน สวนผักสามารถสร้างผลตอบแทนในอัตราใกล้เคียงกับเตย คือ 15,000 บาทต่อไร่ต่อปี แต่ลักษณะงานในสวนผักมีลักษณะใช้แรงงานมาก เฉพาะช่วง ต้องบำรุงปุ๋ยและยา เมื่อปลูกรอบหนึ่งใช้เวลา 3 เดือน จึงเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ เกษตรกรต้องทำหมุนเวียนหลัอมเวลาในพื้นที่ 4-10 ไร่ เพื่อให้มีรายได้เป็นระยะไม่ทิ้งช่วงมากนัก แม้สวนผักจะมีการใช้ปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืช แต่จากการสำรวจพบว่าสภาพน้ำในท้องร่องมีลึตวันน้ำอาศัยอยู่ เกษตรกรสามารถจับมาบริโภคเสริม เนื่องจากในปัจจุบันมีการลดการใช้สารพิษปราบศัตรูพืช และในเขตชานเมืองมีศัตรูพืชน้อย ตลาดของพืชผักเป็นระดับศูนย์กลางของเมืองคือปากคลองตลาดที่เป็นแหล่งส่งต่อไปทั่วกรุงเทพมหานคร แต่แนวโน้มราคาผักไม่ดี ราคาไม่เพิ่มขึ้นตามอัตราเงินเฟ้อ พื้นที่สวนผักไม่ปรากฏว่าเคยมีการส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวันทนาการ

9) พืชผักน้ำ นากระเจด

พืชผักน้ำอาศัยที่ลุ่มต้ำน้ำท่วมขังในการเพาะปลูก ชนิดที่มีความเข้มข้นมากที่สุดคือกระเจด สามารถสร้างผลตอบแทนในอัตรา 25,000 บาทต่อไร่ต่อปี เมื่อเริ่มปลูกได้ 1 เดือน ก็สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้อย่างต่อเนื่องทุกวัน มีตลาดในระดับต้ำคือเป็นการปลูกขายในท้องที่ในการเพาะปลูกต้องการบำรุงรักษาใช้ปุ๋ยยามาก เมื่อเทียบกับผักบุงและบัว พืชผักน้ำยังมีการปลูกทั่วไปในเขตชนบท และยังมีแนวโน้มราคาที่ไม่ดี แต่มีการขยายพื้นที่เนื่องจากสภาพทางกายภาพของพื้นที่เป็นหลัก เช่น พื้นที่รอยต่อเขตภาษีเจริญกับเขตจอมทอง มีสภาพทุดตัว เป็นที่ต้ำน้ำท่วมขัง ไม่สามารถทำนาหรือสวนผสมอย่างเดิมได้อีกต่อไป จึงใช้ในการปลูกพืชผักน้ำ เพราะไม่ต้องลงทุนชุดปรับแต่งที่มากนัก

10) นาข้าว

นาข้าวเป็นเกษตรพืชในเขตโดยรอบกรุงเทพมหานครที่ให้ผลตอบแทนต้ำสุด มีอัตราเฉลี่ยเพียง 4,900-7,200 บาทต่อไร่ต่อปีเท่านั้น เกษตรกรต้องถือครองที่เพาะปลูกถึงคนละ 15 ไร่ จึงพอเลี้ยงชีพ ข้าวเป็นเกษตรกรรมที่เพาะปลูกอย่างกว้างขวางในเขตชนบท อย่างไรก็ตาม

ข้าวเป็นอาหารหลักที่จำเป็นและมีการส่งออก ข้าวมีราคาเพิ่มขึ้นในระยะเวลา 3 ปี จากราคา เกวียนละ 3,500 บาท มาเป็น 5,500 บาท ในปี พ.ศ. 2548 ทั้งที่เคยมีราคาคงที่มาเป็นเวลานานับ 10 ปี จึงเป็นสัญญาณบอกว่าพื้นที่นาข้าวทั่วประเทศที่ค่อยๆ ลดลงตลอดมานั้นเริ่มถึงจุดเปลี่ยนที่จะ หันมาปลูกข้าวอีกครั้งหนึ่ง มีแนวโน้มว่าข้าวจะมีผลผลิตไม่ล้นเหลือสำหรับตลาดอีกต่อไป ทำให้ ในปีหลังมีการกลับมาของนาข้าวตามพื้นที่นาเก่าที่ปล่อยว่างในเขตชานเมืองกรุงเทพมหานคร อย่างประจักษ์ชัด พื้นที่นาข้าวยังมีประโยชน์ในการนันทนาการเฉพาะชายฝั่งที่ติดกับชุมชนเป็น ที่เล่นพักผ่อนของเยาวชนยามเย็น นาข้าวบางแห่งที่มีการทำเกษตรชนิดอื่นประกอบหลากหลายใน ฟาร์มสามารถจัดกิจกรรมท่องเที่ยวสำหรับชาวต่างประเทศแต่ยังมีกรณีเช่นนี้เพียงเล็กน้อย นอก จากนี้การจับศัตรูพืชจำพวกนกหนูในนาไปจำหน่ายยังสร้างรายได้เป็นกอบเป็นกำสำหรับใช้จ่าย รายวันได้อีกด้วย

11) เลี้ยงสัตว์

การเลี้ยงสัตว์เป็นเกษตรกรรมในเขตโดยรอบกรุงเทพมหานครที่ให้ผลตอบแทนต่ำ สุด ปศุสัตว์ที่ให้ผลตอบแทนสม่ำเสมอคือการเลี้ยงวัว มีผลตอบแทนในอัตราเฉลี่ยเพียง 5,300 บาทต่อไร่ต่อปี ส่วนใหญ่เป็นการเลี้ยงเสริมตามที่นาร้างมีหญ้าขึ้นโดยการปล่อยรายละไม่ถึง 10 ตัว กระจัดกระจาย มิได้มีการเลี้ยงเป็นฝูงใหญ่ แต่ยังมีโรงฆ่าวัวที่เขตสะพานสูง การเลี้ยง วัวมีผลพลอยได้คือมูลวัวที่สามารถรวบรวมขายเป็นประโยชน์ต่อเกษตรประเภทอื่น แต่การเลี้ยง สัตว์โดยเฉพาะคอกปศุสัตว์ วัว ควาย และแพะ ไม่ได้รับการสนับสนุนให้ทำในเขตกรุงเทพมหานคร เพราะมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจน ทั้งปัญหา กลิ่น มูลของเสีย และความไม่เป็นระเบียบ เรียบร้อย รวมทั้งการแพร่โรคและแมลงต่างๆ ที่ต้องใช้ต้นทุนรักษาควบคุมเพิ่มขึ้นในเขตใกล้เมือง

จากที่ได้วิเคราะห์แจกแจงตามประเภทชนิดเกษตรกรรมมานี้ จะเห็นได้ว่าเกษตร กรรมที่ให้ผลตอบแทนสูงจะมีรายได้สูงในขณะที่ใช้พื้นที่น้อย นับเป็นความเข้มข้นทางเศรษฐกิจ ดังนั้นผลการวิเคราะห์สรุปลำดับในปัจจุบันนี้จึงเป็น ไม้ดอกกล้วยไม้ ไร่หญ้า เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ พืชผักสวนมะกรูด ไม้ดอกจำปีระกมะลิ พืชผักสวนเตย ไม้ผลสวนส้ม สวนผัก พืชผักน้ำกระเจด นาค้าว 2,000 และปศุสัตว์ ตามลำดับ อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์เกษตรกรรมบางกลุ่มมีผล ตอบแทนใกล้เคียงกันมากและข้อมูลตัวเลขสามารถยืดหยุ่นได้มากเนื่องจากลักษณะชนิดวิธีปลูกดูแลและเก็บเกี่ยวผลผลิตมีการผสมผสานรายละเอียดต่างๆ กันและสามารถส่งผลต่อผลตอบแทน รวมได้มาก ในกลุ่มนี้คือคือ เตย สวนผัก ส้ม มะกรูด มีผลตอบแทนในช่วง 10,000-17,000

บาท ส่วนในกลุ่มที่ให้ผลตอบแทนต่ำสุดคือ นาข้าว และ ปศุสัตว์ ซึ่งมีการทำในพื้นที่ใกล้ชิด สัมพันธ์กัน

7.2.2 การวิเคราะห์ปัจจัยการคงอยู่ด้านลักษณะเกษตรกร

ในด้านแรงเกาะเกี่ยวเกี่ยวหนุนของชุมชนและกิจกรรมเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้เกษตรกรยังคงทำกิจกรรมในพื้นที่ต่อไป แม้ผลตอบแทนของเกษตรกรหลายชนิดจะน้อยกว่า รายได้จากการทำงานอื่น แต่ก็ยังปรากฏว่ามีการทำเกษตรนั้นๆ อยู่ต่อไป ก็ด้วยปัจจัยอื่นที่เป็นข้อพิจารณาในแง่คุณลักษณะเกษตรกร ที่ประกอบด้วย ความเป็นชุมชนที่มีสังคมละแวกบ้าน อายุ และวุฒิการศึกษาของเกษตรกร และการปล่อยเวลาว่างจากการเกษตร ดังนั้นสามารถอธิบายสรุป การคงอยู่ของเกษตรกรประเภทต่างๆ ตามลำดับของคุณลักษณะแรงยึดเหนี่ยวเกษตรกรได้ดังนี้

1) ไม้ดอก กล้วยไม้

สวนกล้วยไม้เป็นเกษตรกรรมที่มีศักยภาพคุณลักษณะเกษตรกรที่ดีเพราะ เกษตรกรที่เข้ามาทำมีหลายช่วงอายุพร้อมที่จะสืบสานต่อไปทั้งยังปรากฏว่ามีการก่อตั้งสวนใหม่ โดยคนรุ่นใหม่ที่มีการศึกษาดีอีกด้วย ในสวนกล้วยไม้มีงานให้ทำในการดูแลเตรียมขายผลผลิต ตลอดเวลาไม่ปล่อยว่าง และเกษตรกรเป็นคนในเขตกรุงเทพมหานครยังมีชุมชนสังคมดีดูได้

2) สวนผัก

สวนผักก็มีเกษตรกรเข้ามาทำสืบทอดหลายช่วงอายุต่อกันไป และมีงานให้ทำในการดูแลจัดเตรียมขายผลผลิตตลอดเวลา และเกษตรกรเป็นคนดั้งเดิมในพื้นที่ยังมีชุมชนสังคมดีดูยึดเหนี่ยวไว้ อย่างไรก็ตามเกษตรกรที่เด่นในเรื่องการทำสวนผักคือคนไทยเชื้อสายจีนที่มีความขยันขันแข็งเหมาะสำหรับการเพาะปลูกเช่นนี้ แต่ในชาวจีนรุ่นก่อนยังมีความคาดหวังที่จะกลับไปภูมิลำเนาเดิมทำให้ไม่ได้ซื้อหาที่ดินเก็บไว้สำหรับลูกหลาน จึงมีการโยกย้ายที่เขาทำสวนผักจนถึงในปัจจุบัน

3) พืชผักสวนครัว สวนมะกรูด

มะกรูด มีเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นวัยกลางคนใกล้เกษียณแล้ว และมีช่วงเวลาที่ การดูแลไม่เข้มข้นเมื่อยังรอให้เติบโตโดยปราศจากผลผลิต แม้เกษตรกรจะเป็นคนในพื้นที่ที่มี ญาติพี่น้องคนรู้จักอบอุ้ม แต่เมื่อหมดรุ่นนี้ไป ในอนาคตก็จะเปลี่ยนแปลงได้ ในการนี้อาศัยการส่งเสริมซึ่งมีหน่วยงานอยู่ใกล้เคียง ทำให้การคงอยู่ในปัจจัยเกษตรกรดีขึ้น

4) ไร่หญ้า

ไร่หญ้ามักมีเกษตรกรเข้ามาทำสืบทอดหลายช่วงอายุ และมีงานให้ทำในการดูแล เกี่ยวข้องกับการจัดเตรียมขายผลผลิตตลอดเวลา และเกษตรกรเป็นคนดั้งเดิมในพื้นที่ยังมีชุมชน สังคมดีงดูดีไว้โดยไม่มีการทำกิจกรรมนี้ในแหล่งอื่น โดยเฉพาะเครือข่ายการปลูกและค้าขายแผ่น หญ้าอยู่ในมือเฉพาะกลุ่มชาวไทยมุสลิม อาศัยหลักการความเป็นพี่น้องและซื่อสัตย์ต่อกันในการ แบ่งหน้าที่เพื่อผลประโยชน์ในระยะยาว ทำให้การทำไร่หญ้าภายในกลุ่มมีความมั่นคง และพยายามเสาะหาพื้นที่เพาะปลูกในละแวกใกล้เคียงกลุ่มของตน ไม่ยอมแยกตัวออกไปทำที่อื่น

5) พืชผักน้ำ นากะเจด

กะเจดเป็นการเกษตรที่ดูแลจัดเก็บผลผลิตทุกวัน อายุของเกษตรกรเป็นวัย กลางคนใกล้เกษียณและยังไม่แน่ใจว่าลูกหลานจะมาทำต่อหรือไปทำงานอื่น ส่วนสภาพสังคมชุมชนมีความยึดเหนี่ยวในคนพื้นถิ่นเหมือนเกษตรกรรมประเภทอื่น

6) ไม้ผล สวนส้ม

สวนส้ม มีเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นวัยกลางคนใกล้เกษียณแล้ว และมีช่วงเวลาที่ การดูแลไม่เข้มข้นเมื่อยังรอให้เติบโตโดยปราศจากผลผลิต แม้เกษตรกรจะเป็นคนในพื้นที่ที่มี ญาติพี่น้องคนรู้จักกอบอุ้ม แต่เมื่อหมดรุ่นนี้ไป ในอนาคตก็จะเปลี่ยนแปลงได้

7) บ่อเพาะเลี้ยงประมง

บ่อเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำมีเกษตรกรสืบทอดหลายช่วงอายุเนื่องจากมีพื้นที่ต่อเนื่อง ออกไปไกลจึงมีลักษณะเป็นชนบทที่ลูกหลานผูกพันกับการเกษตร แต่การทำเกษตรแบบปล่อย ตามธรรมชาติทำให้มีเวลาว่างอาจหันไปทำงานอื่นได้ง่าย ส่วนพวกที่ทำเข้มข้นมักเป็นคนต่างถิ่น หรือใช้แรงงานต่างถิ่นที่ไม่ผูกพันพื้นที่ อาจย้ายหรือเลิกไปตามกระแสตลาด

8) พืชผัก สวนเตย และไม้ดอก จำปี รัก มะลิ

เตย และไม้ดอกจำปีรักมะลิ มีเกษตรกรเป็นวัยเกษียณอายุมาก ทำการเกษตรที่ สามารถทำได้เพื่อไม่ปล่อยเวลาว่าง แต่ในกลุ่มนี้เกษตรกรเป็นเจ้าของที่ดินเอง ทำให้มีการคงอยู่ ต่อไปจนกว่าจะขายที่ดินเปลี่ยนแปลงไป

9) นาข้าว

การทำนาข้าวจะมีเวลาว่างมากแม้มีการดูแลในแต่ละวันแต่สามารถทิ้งนาไปทำงานอย่างอื่นได้ในระยะ 4 เดือน เกษตรกรนาข้าวตามชนเมืองจะเป็นวัยเกษียณและวัยใกล้เกษียณ แต่ในระยะไกลออกไปมีความเป็นชนบทยังมีเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ยังต้องการทำนาต่อไปอีกมาก ดังนั้นการคงอยู่ในแ่งนี้มีโอกาสมาจากพื้นที่ภายนอก

10) เลี้ยงสัตว์

การเลี้ยงสัตว์มีเวลาว่างมากอาจจ้างคนอื่นมาดูแลก่อนออกไปหากิน หรือผูกปล่อยทิ้งไว้ในช่วงวัน เป็นการอาศัยพื้นที่ว่างเปล่า และการขายผลผลิตที่ขายทั้งหมดอาจทำให้ขาดตอนและเลิกทำต่อไป

จากการวิเคราะห์สภาพการคงอยู่ด้วยคุณลักษณะเกษตรกร จะเห็นว่าโดยทั่วไปเกษตรกรโดยรอบกรุงเทพมหานครจะเป็นคนในท้องถิ่น มีรากเหง้าชุมชนในพื้นที่มาเป็นเวลานาน มิใช่เป็นคนต่างถิ่น เป็นปัจจัยที่ทำให้ยังทำเกษตรกรรมอยู่เพราะยังมีญาติพี่น้องลูกหลานจุนเจือกันได้แม้รายได้จากการเกษตรจะไม่มากมาย สิ่งที่แยกความแตกต่างเพื่อเปรียบเทียบได้คือเรื่องความหลากหลายของอายุ การมีเวลาเหลือว่าง และการส่งเสริม ชนิดเกษตรกรกลุ่มที่มีการคงอยู่ดีที่สุดในปัจจัยนี้จึงเป็น กล้วยไม้ สวนผัก พืชผักสวนมะกรูด ไร่หญ้า พืชผักน้ำกระเจด และไม้ผลสวนส้ม เพราะเลี้ยงสัตว์น้ำ ไม้ดอกจำปีระกมะลิ นาข้าว พืชผักสวนเตย และปศุสัตว์ สำหรับนาข้าวในเขตชนเมืองซึ่งมีการคงอยู่ดีกว่าในเขตชนบทเพราะสามารถหาเกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ ที่ขาดแคลนที่ดินมาทำนาต่อไปได้

7.2.3 การวิเคราะห์ปัจจัยการคงอยู่ด้านสภาพแวดล้อม

ในด้านนิเวศและสภาพแวดล้อมเป็นสิ่งสนับสนุนที่ทำให้เกษตรกรสามารถทำกิจกรรมในพื้นที่โดยได้รับผลประโยชน์ทางอ้อมหรือไม่ถูกต่อต้านจากชุมชนโดยรอบ ทั้งยังสามารถเป็นเหตุให้มีนโยบายสนับสนุนเพื่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมของเมืองได้ ข้อพิจารณาในแง่สภาพแวดล้อม ประกอบด้วย สภาพนิเวศที่มีความหลากหลายของพืชและสัตว์ ผลกระทบและการพึ่งพาระหว่างกิจกรรมการเกษตรกับชุมชนหรือพื้นที่โดยรอบ ทั้งเรื่อง สภาพน้ำ อากาศ ฝุ่นควันกลิ่น และความเสี่ยงต่อการเสียหายต่างๆ ดังนั้นสามารถอธิบายเพิ่มเติมสภาพการคงอยู่ของเกษตรกรประเภทต่างๆ ตามลำดับของปัจจัยสิ่งแวดล้อมได้ดังนี้

1) พืชผักสวนครัว สวนมะกรูด

ในสภาพพื้นที่บริเวณสวนมะกรูดมีลักษณะร่มรื่นสงบเงียบมีไม้ผลยืนต้นและปลาในท้องร่องลำรางหลากหลายซุกซุ่ม มีศักยภาพสามารถจัดเส้นทางสัญจรเยี่ยมชมโดยรอบและหาบริเวณจัดจุดแวะพักหรือจัดกิจกรรมในลักษณะค่ายสำหรับเยาวชนที่อยู่ตามชุมชนรอบข้างหรือในเมืองได้ ในสมัยก่อนการปลูกมะกรูดมีการใช้ยาปราบศัตรูพืชเป็นอันตราย แต่ในปัจจุบันมีการส่งเสริมใช้สารชีวภาพแล้วได้ผล ทำให้สภาพนิเวศปลอดภัยเป็นส่วนใหญ่

2) ไม้ดอก กล้วยไม้

จุดเด่นของไม้ดอก กล้วยไม้คือต้องการน้ำสะอาดที่ใช้รดจำนวนมาก ต้องไม่เน่าเสีย ไม่กร่อย เปรี้ยว หรือเค็ม ต้องอยู่ในที่ไม่มีฝุ่นควันและอากาศเป็นพิษ เพราะสามารถกระทบต่อคุณภาพดอกที่ต้องการความพิถีพิถันในการตรวจสอบโดยเฉพาะเพื่อการส่งออกต่างประเทศ ดังนั้นสวนกล้วยไม้โดยทั่วไปเหมาะสมและสามารถใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแนะนำนักท่องเที่ยวประกอบการเยี่ยมชมสำหรับชาวเมืองและนักท่องเที่ยวได้ซึ่งปรากฏมาแล้ว การให้ปุ๋ยยาใช้สปริงเกอร์ให้ที่โคนมิได้ฉีดละอองฟุ้งกระจายทำให้ไม่เกิดการรบกวนต่อผู้อยู่อาศัยและพื้นที่โดยรอบ นับว่าสวนกล้วยไม้มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมที่ดีอย่างยิ่ง

3) ไร่หญ้า

ไร่หญ้าเป็นสภาพแวดล้อมแบบเปิดโล่งและเป็นสิ่งเดียวกับสนามหญ้าประดับสถานที่ ให้ทัศนียภาพรื่นตาโดยเฉพาะที่ปลูกตามสองข้างถนน ถือว่าส่งเสริมกับนิเวศนันทนาการแม้มิได้จัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยตรง แต่มีการนำเสนอผ่านสื่อต่างๆ ในแง่วิถีเกษตรที่น่าสนใจ สำหรับการให้ยาปราบศัตรูพืชมิใช่ยาฆ่าหญ้าตามคันขอบนอกแปลงหญ้าเพื่อมิให้หญ้าชนิดอื่นแพร่กระจาย

4) พืชผัก สวนเตย

สภาพแวดล้อมและนิเวศในสวนเตยมีความบริสุทธิ์มากที่สุด มีความร่มครึ้มและความหลากหลายของพืชผลไม้และสัตว์ แต่มีความชื้นรกรและเปลี่ยว โดยเฉพาะบนท้องร่องปลูกเตยหนาแน่น คนทั่วไปไม่สนใจในการใช้ประโยชน์นันทนาการท่องเที่ยวในพื้นที่เหล่านี้

5) บ่อเพาะเลี้ยง

ในเกษตรกรรมประเภทปอเพาะเลี้ยงที่ปล่อยธรรมชาตินั้นมีสภาพแวดล้อมนิเวศที่ดี เป็นที่เปิดโล่งลมโกรก แหล่งเพาะเลี้ยงในตอนใต้ของกรุงเทพมหานครเอื้อให้มีอากาศถ่ายเทสู่พื้นที่เมืองได้ดีเพราะสวนใหญ่ลมพัดจากทิศตะวันตกเฉียงใต้ขึ้นสู่ทิศเหนือ ทั้งยังเอื้ออำนวยต่อการท่องเที่ยวพักผ่อนในพื้นที่ข้างเคียง มีการใช้ประโยชน์จากบรรยากาศปอเพาะเลี้ยงในการทำสวนอาหารเป็นแหล่งที่มีชื่อเสียงในเขตบางขุนเทียน

6) นาข้าว

นาข้าวมีลักษณะพื้นที่เปิดโล่งและพื้นผิวสีเขียวคล้ายกับไร่หญ้า แต่มีความแตกต่างในบางช่วงอายุ จากตัวอย่างศึกษานาข้าวในเขตชานเมืองมีการใช้ยาปราบศัตรูพืชน้อยกว่าในเขตชนบทที่ปลูกข้าวเพียงอย่างเดียวมาก นาข้าวที่มีชุมชนรุกเข้ามาเคียงข้างจะมีเด็กและเยาวชนเข้ามาใช้ประโยชน์วิ่งเล่นตามถนนเข้านาโดยใช้คุณลักษณะที่เป็นพื้นที่โล่งทำกิจกรรมต่างๆ เช่น เล่นว่าว นอกจากนี้ยังมีการใช้ประโยชน์กิจกรรมนันทนาการอื่น เช่น การทำร้านอาหารชายทุ่ง เป็นต้น ในการสำรวจยังพบที่มีการจัดขี้อัศจรรย์านท่องเที่ยวเกษตร โดยเฉพาะในรายของผู้ใหญ่ เด็ดซึ่งทำเกษตรอย่างอื่นผสมผสานหลายอย่างด้วย

7) สวนผัก และไม้ดอก จำปี รัก มะลิ

สวนผัก และไม้ดอก จำปี รัก มะลิ มีลักษณะสภาพแวดล้อมคล้ายกัน คือการปลูกเป็นร่องมีความโล่ง สำหรับจำปีที่เป็นไม้ยืนต้นมีการตัดรักษาขนาดพุ่มเตี้ยอยู่เสมอ ข้อแตกต่างคือสวนผักมีความหลากหลายชนิดมากกว่า แต่ในสมัยก่อนสวนผักมีการใช้มูลสัตว์เป็นที่น่ารังเกียจ ในปัจจุบันใช้ปุ๋ยที่มีการแปรรูปแล้ว นับว่าช่วยกำจัดของเสียจากในเมือง แต่สวนผักยังเสี่ยงต่อการพ่นยาปราบศัตรูพืชฟุ้งกระจายเพราะต้องการยาที่ใบทั้งหมด หรือมิฉะนั้นต้องใช้วิธีการปลูกแบบปลอดสารพิษ

8) ไม้ผล สวนส้ม

สวนส้มในเขตกรุงเทพมหานครเป็นเกษตรกรรมที่อาศัยพื้นที่ดินอันมีสภาพดินที่เหมาะสมซึ่งมีลักษณะเฉพาะ คือดินที่อยู่ในพื้นที่ตื้นน้ำกร่อย เช่นที่บางมดและทุ่งครุ แต่ในการเพาะปลูกมีการใช้ยาเข้มข้น และเคยมีสภาพเสื่อมโทรมเมื่อถึงรอบระยะเวลาในการปลูก แม้ส้มเขียวหวานบางมดเคยเป็นแหล่งมีชื่อเสียง แต่ยังไม่ปรากฏว่ามีการใช้ประโยชน์ท่องเที่ยวพักผ่อน เนื่องจากเป็นสวนส้มบนท้องร่อง ไม่เหมาะแก่การเดินทางเหมือนสวนส้มตามเนินเขา

9) พืชผักน้ำ นากระเจด

พืชผักน้ำ โดยเฉพาะกะเจดเป็นเกษตรกรรมที่มีลักษณะก้ำกึ่งระหว่างนาข้าวกับสวนผัก ในข้อมูลการตลาดถือว่าเป็นผัก แต่สภาพสิ่งแวดล้อมในการปลูกในที่ลุ่มต้ำน้ำท่วมขังทำคันเป็นแปลงใหญ่ มีการใช้ยาปนเข้มข้น ทัศนียภาพมีลักษณะไม่ปลอดภัยเนื่องจากสามารถเกิดความสับสนในการแยกแยะระหว่างพื้นดินกับพื้นน้ำได้ การปลูกพืชผักน้ำเป็นการอาศัยที่สวนลุ่มน้ำไม่มีโอกาสปลูกพืชอื่นได้ ดังนั้นเมื่อพิจารณาในแง่สภาพแวดล้อมแล้ว กะเจดเป็นเกษตรกรรมที่มีการคงอยู่ต่ำที่สุด

10) เลี้ยงสัตว์

การเลี้ยงสัตว์ที่ปรากฏมีอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร เช่น การเลี้ยงวัว แพะ และเป็ดไก่ มีปัญหาสภาพแวดล้อมชัดเจน โดยเฉพาะวัว เนื่องจากมีกลิ่นแรงและมีแมลงรบกวนในบริเวณที่กักสัตว์ หากมีการจัดการฟาร์มอย่างดีลงทุนสูงจึงสามารถลดผลกระทบได้ จะเห็นว่าในฟาร์มใหญ่แถบมวกเหล็กสามารถใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยววนันทนาการและการศึกษาเชิงเกษตรได้ แต่ลักษณะรูปแบบการเลี้ยงสัตว์ตามชานเมืองที่ปรากฏเป็นการเลี้ยงรายย่อยที่ไม่ต้องการลงทุนดูแลสภาพแวดล้อม จึงเป็นปัญหาสำหรับในเขตใกล้เมือง

จากการวิเคราะห์สภาพการคงอยู่ด้วยคุณลักษณะสภาพแวดล้อมและนิเวศตามตารางวิเคราะห์ จะเห็นว่าเกษตรกรรมโดยรอบกรุงเทพมหานครเกือบทั้งหมดจะอ่อนไหวต่อปัจจัยเรื่องน้ำโดยเฉพาะเรื่องน้ำเสียเป็นอุปสรรคที่สำคัญ แปลงเกษตรกรรมใกล้เมืองที่มีปัญหาน้ำเสียบ่อยหรือที่มีปัญหาน้ำเค็มจะทำคันกันไว้ และใช้น้ำจากในร่องหรือบ่อที่รับกักเก็บน้ำฝนภายในเท่านั้น นอกจากนี้การได้ประโยชน์จากพื้นที่ชานเมืองสวนใหญ่ทำให้ศัตรูพืชมีน้อยเนื่องจากมีความหลากหลายทางชีวภาพและการดักจับไปบริโภคของมนุษย์ ตัวแปรอื่นที่แยกความแตกต่างเพื่อเปรียบเทียบในแง่สิ่งแวดล้อมอื่นได้คือเรื่องนิเวศความหลากหลายของพืชสัตว์ในบริเวณที่ดิน และการให้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวและนันทนาการสำหรับชาวเมือง ชนิดเกษตรกลุ่มที่มีการคงอยู่ดีที่สุดในแง่จึงมีลำดับเป็น พืชผักสวนมะกรูด พืชผักสวนเตย ไม้ดอกกล้วยไม้ และไร่หญ้า เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ นาข้าว ไม้ดอกจำปีระกมะลิ สวนผัก พืชผักน้ำกระเจด ไม้ผลสวนส้ม และปศุสัตว์มีค่าต่ำสุดคือ มีการคงอยู่ที่ขึ้นกับสภาพแวดล้อมน้อยที่สุด

7.2.4 สรุปการวิเคราะห์ปัจจัยการคงอยู่รวมทั้ง 3 ด้าน

เมื่อวิเคราะห์ปัจจัยการคงอยู่แต่ละปัจจัยหลัก จนสามารถลำดับการคงอยู่ในขั้นแรก พร้อมทั้งอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับเกษตรแต่ละประเภทในแต่ละปัจจัยแล้ว จะเห็นว่าเกษตรกรรมประเภทต่างๆ มิได้เรียงลำดับเหมือนกันใน 3 ชุด อย่างไรก็ตามการจัดลำดับการคงอยู่ในขั้นสุดท้ายจะเป็นการนำค่าคะแนนการคงอยู่ของเกษตรกรรมแต่ละประเภทมารวมกันทั้ง 3 ปัจจัยหลัก โดยให้น้ำหนักทั้ง 3 เรื่องเท่าๆ กัน

ผลการรวมคะแนนจะได้รับคำตอบการเรียงลำดับการคงอยู่ที่ดีของเกษตรกรรมประเภทชนิดต่างๆ ต่อพื้นที่โดยรอบกรุงเทพมหานครโดยรวม 3 ปัจจัย เป็นลำดับคะแนนดังตาราง

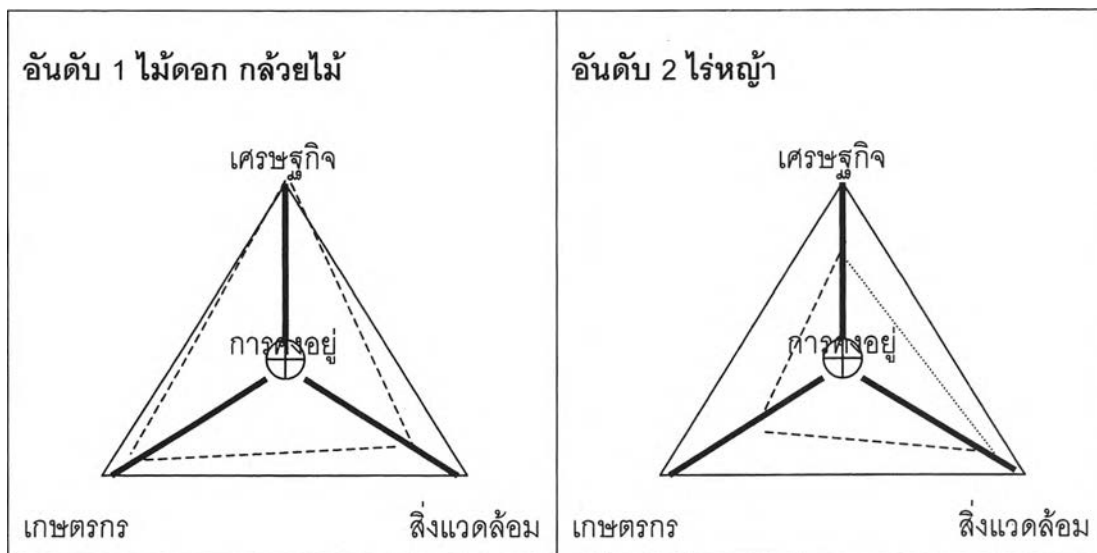
ตารางที่ 7-7 การรวมคะแนนปัจจัยในการจัดลำดับการคงอยู่ด้านต่างๆ ของเกษตรประเภทต่างๆ

เศรษฐกิจ		ลักษณะเกษตรกร		สภาพแวดล้อม		การจัดลำดับรวม	
ประเภท	คะแนน	ประเภท	คะแนน	ประเภท	คะแนน	ประเภท	คะแนน
กล้วยไม้	3.846	กล้วยไม้	3.500	สวนมะกรูด	3.250	กล้วยไม้	10.346
ไร่อัญญา	2.615	สวนผัก	2.833	สวนเตย	3.000	ไร่อัญญา	7.948
สัตว์น้ำ	2.462	สวนมะกรูด	2.333	กล้วยไม้	3.000	สวนมะกรูด	7.890
สวนมะกรูด	2.307	ไร่อัญญา	2.333	ไร่อัญญา	3.000	สวนผัก	7.237
จำปี้รกมะลิ	2.307	นากระเจด	2.167	สัตว์น้ำ	2.750	สัตว์น้ำ	7.212
สวนเตย	2.231	สวนส้ม	2.167	นาข้าว	2.750	สวนเตย	6.814
สวนส้ม	2.231	สัตว์น้ำ	2.000	จำปี้รกมะลิ	2.500	จำปี้รกมะลิ	6.807
นากระเจด	2.154	จำปี้รกมะลิ	2.000	สวนผัก	2.250	นาข้าว	6.750
สวนผัก	2.154	นาข้าว	2.000	นากระเจด	1.750	สวนส้ม	6.148
นาข้าว	2.000	สวนเตย	1.833	สวนส้ม	1.750	นากระเจด	6.071
ปศุสัตว์	1.538	ปศุสัตว์	1.833	ปศุสัตว์	1.500	ปศุสัตว์	4.871

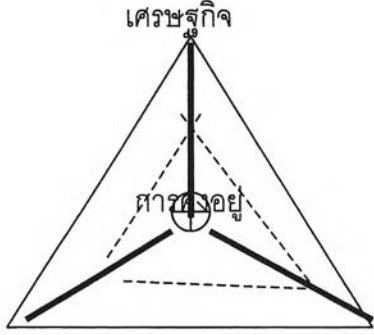
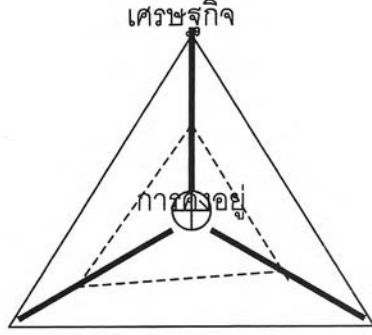
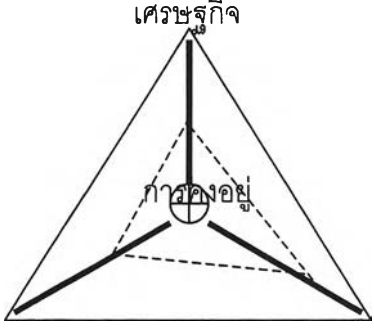
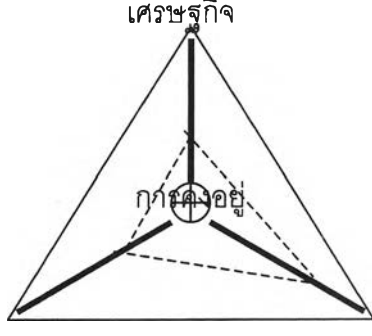
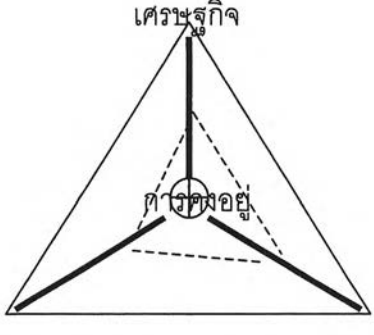
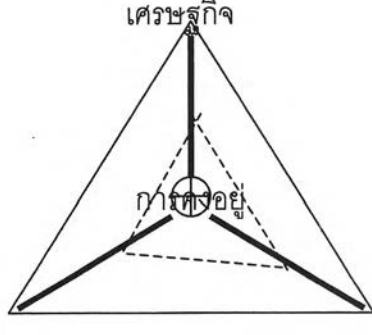
จากตารางนี้จะเห็นลำดับรวมของปัจจัยทั้ง 3 ได้ประเภทเกษตรกรรมที่มีการคงอยู่จากมากไปหาน้อยคือประเภท ไม้ดอกกล้วยไม้ ไรหญ้า พืชผักสวนมะกรูด สวนผัก บ่อเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ พืชผักสวนเตย ไม้ดอกจำปีรักรมะลิ นาข้าว ไม้ผลสวนส้ม พืชผักน้ำกระเจด และการเลี้ยงสัตว์ เป็นลำดับท้าย

เพื่อให้เห็นภาพระดับการคงอยู่ ด้วยปัจจัย 3 อย่าง ที่ชัดเจนขึ้น จึงได้แสดงในรูปของกราฟฟิค 3 แกน ที่แยกออกจากศูนย์กลาง ที่กำหนดให้แต่ละแกนเป็นระดับคะแนนของแต่ละปัจจัย โดยคะแนนเต็มคือคะแนนสูงสุดของปัจจัยทั้ง 3 นั่นคือคะแนน 3.846 เป็นจุดปลายทั้ง 3 แกน การพล็อตคะแนนลงแต่ละแกนให้เริ่มนับจากจุดตัดศูนย์กลางออกไปตามสเกลคะแนนเมื่อได้ตำแหน่งคะแนนทั้ง 3 แกนแล้ว ลากเส้นเชื่อมต่อกันด้วยเส้นประ จะได้รูป 3 เหลี่ยมที่พอจะเห็นขนาดการคงอยู่โดยรวมตามขนาดพื้นที่ของสามเหลี่ยม และปัจจัยที่มีคะแนนสูงหรือต่ำซึ่งจะทำให้รูปสามเหลี่ยมเอนเอียงไปตามแกนที่มีคะแนนที่เด่นชัดนั้น ดังในตารางกราฟฟิค 3 แกนตาม que แสดงต่อไปนี้

แผนภาพที่ 7-1 การเปรียบเทียบระดับการคงอยู่ทั้ง 3 ด้านของเกษตรกรรมประเภทต่างๆ เรียงตามลำดับการคงอยู่

<p>อันดับ 3 พืชสวนครัว มะกรูด</p> <p>เกษตรกร สิ่งแวดล้อม</p>	<p>อันดับ 4 สวนผัก</p> <p>เกษตรกร สิ่งแวดล้อม</p>
<p>อันดับ 5 เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ</p> <p>เกษตรกร สิ่งแวดล้อม</p>	<p>อันดับ 6 พืชผัก สวนเตย</p> <p>เกษตรกร สิ่งแวดล้อม</p>
<p>อันดับ 7 ไม้ดอก จำปารักมะลิ</p> <p>เกษตรกร สิ่งแวดล้อม</p>	<p>อันดับ 8 นาข้าว</p> <p>เกษตรกร สิ่งแวดล้อม</p>

ขีดติดเมืองมากที่สุด กลัวยังไม่สามารถขยายพื้นที่ได้อีกมาก แต่ไร่หญ้ามีการขยายตัวอย่างจำกัดเพราะมีตลาดในระดับภาค ส่วนสวนมะกรูดถูกปิดล้อมไม่มีที่ขยายเคลื่อนออกไปได้อีกแล้ว สำหรับเกษตรกรกรมประมงนากระเจ็ด และการเลี้ยงสัตว์ มีการคงอยู่ระดับต่ำที่สุดในเขตใกล้เมือง นาข้าวนั้นไม่อยู่ในระดับต่ำสุดเพราะมีแนวโน้มราคาดีในระยะหลัง แต่จะยังมีการคงอยู่ที่ดีกว่าในพื้นที่รอบนอกออกไป เกษตรกรนอกจากนั้นมีการคงอยู่ในระดับกลาง ซึ่งการพิจารณาวางแผนในเรื่องขนาดและทำเลการเคลื่อนย้ายจะต้องพิจารณาตามรายละเอียดปัจจัยต่างๆ ของการเกษตรต่อไป

7.3 การวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคสภาพปัจจัยต่อการคงอยู่

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิผนวกกับการตรวจสอบประเด็นตัวอย่างศึกษาในพื้นที่ ดังตารางวิเคราะห์ สามารถแจกแจงปัญหาสำคัญในการคงอยู่ของเกษตรกรโดยรอบกรุงเทพมหานคร ได้ดังหัวข้อต่อไปนี้

7.3.1 ปัจจัยทางด้านเศรษฐศาสตร์

การทำเกษตรกรรมโดยรอบกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่มีเงินได้สุทธิต่ำมากไม่อาจเทียบได้กับการทำงานในเมือง ส่วนใหญ่มีรายรับสุทธิต่ำมากไม่อาจเทียบได้กับการทำงานในเมือง เพราะมีค่าใช้จ่ายสูง โดยเฉพาะในส่วนของปุ๋ย และค่าพลังงาน ในบางประเภทดูภายนอกเห็นว่าน่าจะมีรายรับมาก แต่เมื่อย้อนกลับมาสอบถามบัญชีต้นทุนจึงพบว่าเหลือส่วนต่างไม่มาก เช่น การปลูกข้าว 15 ไร่ มีรายรับถูกรอบ 4 เดือน เป็นเงิน 6-7 หมื่นบาท ดูเหมือนมีรายได้เดือนละ 1.5 หมื่นบาท แต่ที่จริงรายรับสุทธิมีเพียงหนึ่งในสี่เท่านั้น ทั้งที่ไม่คิดค่าแรงของเกษตรกรสำหรับประเด็นปัญหาต่างๆ ที่สำคัญทางด้านเศรษฐศาสตร์ คือ

- 1) ค่าใช้จ่ายปุ๋ย เป็นปัญหาที่เกษตรกรยกขึ้นมากล่าวมากที่สุดในการเกษตรกรรมทุกประเภท เพราะซื้อครั้งหนึ่งใช้เงินจำนวนมาก ทางราชการได้ส่งเสริมการทำปุ๋ยชีวภาพ ซึ่งก็ได้ผลเป็นส่วนใหญ่ทำให้รายจ่ายลดลงอย่างชัดเจน แม้ในรายที่ยังเข้าไม่ถึงการส่งเสริมนี้ยังแสดงความประสงค์จะเข้าร่วมฝึกอบรม แต่การส่งเสริมยังจำกัดในกลุ่มผู้นำชุมชน อันที่จริงการส่งเสริมแบบนี้เป็นสิ่งที่ทำอยู่ในเขตชนบททั่วไป หน่วยงานกรุงเทพมหานครน่าจะเสริมในส่วนนี้ให้มากขึ้นกว่าในเขตชนบทได้

2) ค่าใช้จ่ายด้านพลังงาน เกษตรกรมีการทยอยจ่ายเป็นระยะ บางครั้งไม่นำมาคิดว่าเป็นต้นทุนเพราะคิดว่าเป็นรายจ่ายส่วนตัว โดยเฉพาะการใช้น้ำมันมีค่าใช้จ่ายสูงกว่าค่าปุ๋ยมากในการทำนาข้าวที่ต้องสูบน้ำ และกระบวนการอื่น

3) ตลาดรับซื้อผลผลิต เกษตรกรรวมชนเมืองมีคุณลักษณะเป็นการผลิตเพื่อนำมาขายในเมือง คือเป็นระดับท้องถิ่น ปริมาณอุปสงค์จึงมีจำกัดต่อการขยายพื้นที่เพาะปลูกและราคา แต่ปรากฏว่ามีการปลูกกล้วยไม้ที่ส่งต่างประเทศ ยังสามารถขยายตลาดได้อีกมาก นอกจากนี้ ไบโม่กรดก็มีศักยภาพในการส่งออกต่อไป แต่ต้องสร้างเครือข่ายการรวมผลผลิตให้มีเสถียรภาพไปพร้อมกัน

ในส่วนของตลาดระดับศูนย์กลางเมืองที่รองรับผลิตผลจากฝั่งตะวันตกมีเพียงปากคลองตลาดเท่านั้น ไม่ปรากฏว่ามีตลาดที่รองรับผลิตผลในฝั่งตะวันออก มีเพียงโรงสีที่รองรับผลิตผลข้าวที่มีอยู่ ดังนั้นหากพื้นที่ฝั่งตะวันออกมีปัจจัยพื้นฐานดินน้ำและแรงงานที่สามารถทำเกษตรกรรมชนิดอื่นที่มีคุณค่าและราคามากกว่าการทำนาข้าว การส่งเสริมหรือเคลื่อนย้ายเกษตรกรหลายชนิดไปสู่พื้นที่ชนเมืองฝั่งตะวันออกก็ไม่อาจเกิดขึ้นถ้าไม่มีการผลักดันสร้างเครือข่ายตลาดขึ้นมา มิฉะนั้นอาจขยายพื้นที่เพาะปลูกอื่นๆ เช่นมะกรูดที่กำลังถูกรุกปิดล้อมจากพื้นที่เมืองแต่มีศักยภาพการส่งออกไปสู่ฝั่งตะวันออกซึ่งอาจช่วยให้มีเกษตรกรที่เข้มแข็งขึ้นได้

7.3.2 ปัจจัยสิ่งแวดล้อมกายภาพ ทรัพยากรน้ำ

ปัญหาสิ่งแวดล้อมในเรื่องน้ำสำหรับการเกษตรเป็นปัญหาที่เกษตรกรหนีบยกขึ้นมากล่าวมากที่สุดในการเกษตรกรรมทุกประเภท ปัญหาเรื่องน้ำมีทั้ง การขาดน้ำ น้ำท่วม น้ำเสีย และการปิดกั้นเส้นทางสัญจรทางเรือ ตามลำดับ เกษตรกรส่วนใหญ่โดยเฉพาะชาวนาในฝั่งตะวันออกทั้งในฝั่งเหนือและใต้คลองแสนแสบระบุถึงปัญหาการขาดแคลนน้ำ โดยเฉพาะในฤดูแล้งตั้งแต่เดือนธันวาคมเป็นต้นไป ทั้งยังระบุตรงกันว่าปัญหาน้ำท่วมยังไม่รู้สึกเดือดร้อนเพราะพืชทนน้ำท่วมได้นานหลายวัน แต่หากขาดน้ำมีความเดือดร้อนเสียหาย ทั้งมีเพียงรายเดียวที่ระบุว่าน้ำท่วมและมีได้เน้นว่ามีความเดือดร้อนเกิดขึ้น

ในพื้นที่เกษตรกรรมชนเมืองส่วนใหญ่ยังไม่พบปัญหาน้ำเสียนอกจากที่อยู่ประชิดชุมชนหนาแน่นเช่นแถบบางเขนและออเงินทางฝั่งตะวันออก ส่วนทางฝั่งตะวันตกมีประเด็นการใช้เส้นทางสัญจรทางเรือที่ถูกหมู่บ้านจัดสรรสร้างถนนกีดขวางทางน้ำ

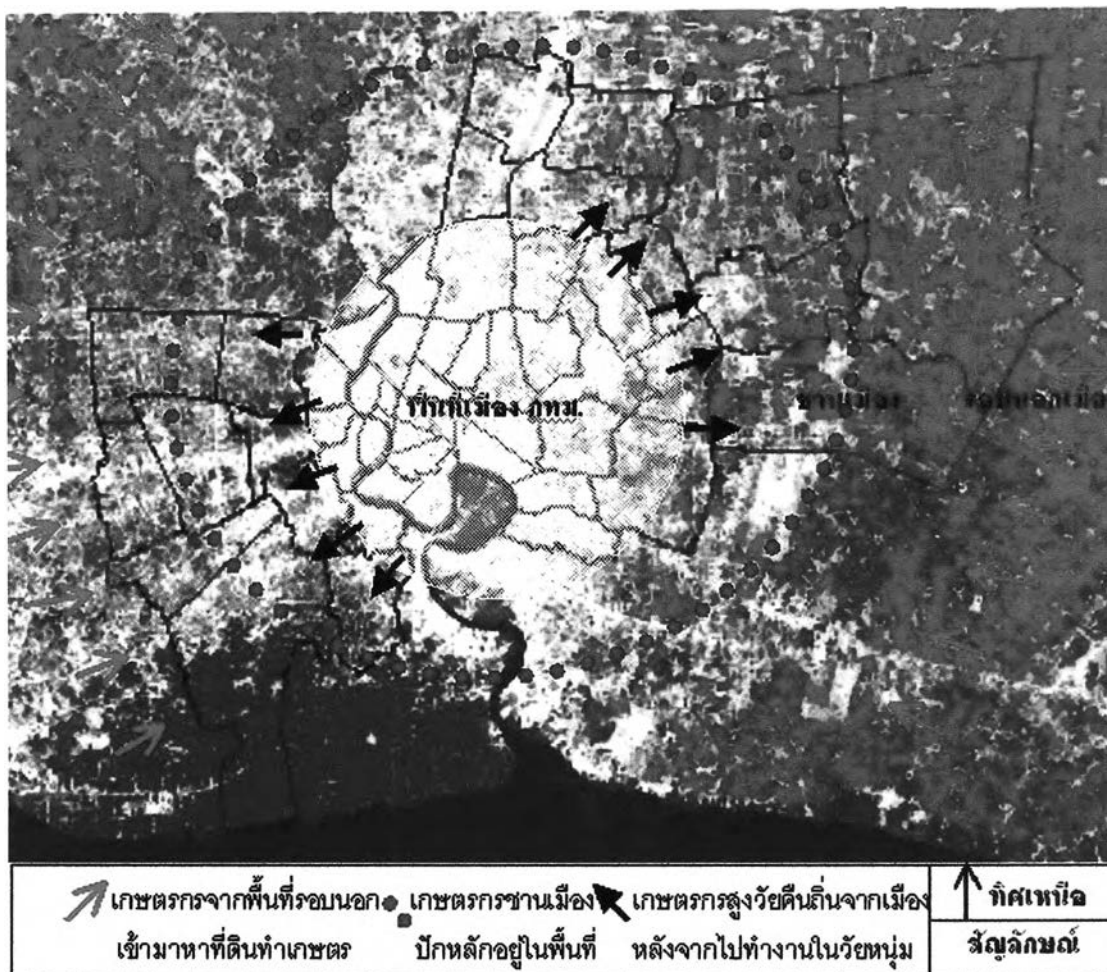
ระบบคลองนับว่ามีความสำคัญในฝั่งตะวันตก นอกจากเป็นแหล่งน้ำและเส้นทางสัญจรแล้ว ยังสามารถเป็นสิ่งกีดกันการขยายตัวของชุมชนได้เพราะการเชื่อมถนนขอยสำหรับรถยนต์โดยชาวบ้านเป็นไปได้อย่างยาก เช่นแถบบางระมาด และบางพรม มีโครงข่ายคลองสลับซับซ้อนเกษตรกรรมสามารถคงอยู่มาได้เป็นอย่างดีจนกระทั่งมีถนนขนาดใหญ่ตัดเข้ามาในพื้นที่ในปัจจุบัน มีเพียงหมู่บ้านจัดสรรเท่านั้นที่พอมีกำลังในการทำสะพานเชื่อมต่อที่มีมาตรฐานสำหรับรถยนต์ได้

7.3.3 ปัจจัยลักษณะเกษตรกร

เกษตรกรในเมืองในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นวัยใกล้เกษียณ หรือกลับมาทำเกษตรเมื่ออายุมากแล้ว นับว่าเป็นการพึ่งพากันระหว่างพื้นที่เกษตรกรรมชานเมืองกับคนที่เริ่มสูงวัย แต่หากเกษตรกรมีเฉพาะที่อยู่ในวัยสูงอายุน่าจะบอกถึงความไม่ยั่งยืนของเกษตรชานเมือง แต่ยังมีโอกาสลูกหลานที่มุ่งเข้าไปทำงานในเมือง เมื่อสูงวัยขึ้น บางส่วนกลับมาทำเกษตรเพื่อใช้เวลาให้เป็นประโยชน์หรือเลี้ยงชีพต่อไป บางครั้งเกิดช่องว่างในพื้นที่ ก็ยังมีเกษตรกรรุ่นใหม่จากพื้นที่รอบนอกที่ขาดที่ทำกินเพราะการแบ่งขนาดแปลงที่ดินเล็กลงในแต่ละรุ่น จึงเข้ามาหาพื้นที่ว่างทำเกษตรไปพลางในที่ที่รอการพัฒนาหรือที่เจ้าของละทิ้งการเกษตรออกไปทำงานอื่นในเมือง การเคลื่อนไหวเหล่านี้มีลักษณะเป็นวัฏจักรในบริเวณชานเมืองที่ทำให้ยังมีเกษตรกรรมคงอยู่

เกษตรกรส่วนใหญ่ที่ยังทำเกษตรอยู่ในเขตชานเมือง มีเครือข่ายญาติพี่น้องในพื้นที่แต่ดั้งเดิม พวกที่อพยพโยกย้ายออกไปก่อนเป็นกลุ่มที่มีญาติมิตรน้อย กลุ่มที่เหลืออยู่ยาวนานที่สุดคือกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นผู้นำได้เพราะมีญาติมิตรพรรคพวกมาก จะเป็นกลุ่มสุดท้ายที่ย้ายออกจากพื้นที่หรืออาจไม่ย้ายเลย ดังนั้นการส่งเสริมความสัมพันธ์ในชุมชนจะช่วยสร้างแรงยึดเหนี่ยวไว้ได้มาก

ลักษณะภาพรวมการเคลื่อนไหวแรงงานเกษตรกรรมชานเมืองที่ยังทำให้เกษตรกรรมโดยเฉพาะนาข้าวคงอยู่ นับเป็นข้อค้นพบในการศึกษานี้ ว่ายังมีโอกาสที่เกษตรกรจากแหล่งต่างๆ หลายทาง จะสามารถเข้ามาทำเกษตรแทนคนกลุ่มเก่าที่เลิกราไปเพราะได้รับกระแสพัฒนาจากเมือง นับว่าเป็นการเพิ่มพูนความรู้จากที่เคยมีผู้ศึกษาไว้เพียงว่าเกษตรกรชานเมืองมีแต่ที่จะลดน้อยถอยลงไปเรื่อยๆ ข้อค้นพบแนวคิดการเคลื่อนไหวของเกษตรกรชานเมืองเป็นไปดังที่แสดงในภาพต่อไป

ภาพที่ 7-1 แผนที่แสดงพลวัตของเขตตรกรในการทำเขตตรกรรรม โดยรอบ กทม.

7.4 การวิเคราะห์ความยั่งยืนและแนวโน้มของการคงอยู่

ความยั่งยืนการคงอยู่นั้นมีคุณลักษณะลำดับเป็นไปตามการวิเคราะห์ในหัวข้อ 6.3 โดยแนวโน้มความยั่งยืนในพื้นที่ของเขตตรกรรรมประเภทต่างๆ จะมีความแตกต่างกันในลักษณะการเคลื่อนย้าย เนื่องมาจากปัจจัยที่สำคัญคือ อุปสงค์ความต้องการผลผลิต สภาพเฉพาะที่ของชนิดเขตตร และการมีเขตตรที่มีความชำนาญในชนิดเขตตรที่เคยทำมาก่อน การวิเคราะห์ความยั่งยืนตามประเภทเขตตรต่างๆ ดังนี้

1) ไม้ดอก กกล้วยไม้ มีแนวโน้มอุปสงค์ที่เพิ่มขึ้นได้มาก รายได้สูง และปลูกได้โดยไม่คำนึงถึงสภาพดิน ดังนั้นสวนเดิมสามารถอยู่ได้แม้ประชิดเมือง ส่วนที่ขยายเพิ่มจะออกไปที่นครชัยศรีและบางเลน รวมทั้งบางชนิดเริ่มมีการเคลื่อนย้ายไปทดลองปลูกแถบเขาใหญ่แล้ว เพราะมีอากาศดี ปราศจากน้ำเสีย และมีมลพิษต่างๆ

2) สวนผัก มีลักษณะการเคลื่อนย้ายถอยกระจายออกไปในเขตชานเมืองชั้นนอก เนื่องจากยังมีความต้องการบริโภคในเมืองโดยที่พื้นที่เมืองรุกออกไป สวนผักก็สามารถถอยตามแนวขอบเมืองออกไปได้เพราะเป็นพืชรอบสันเคลื่อนย้ายเปลี่ยนแปลงได้ง่าย

3) ไร่หญ้า เคลื่อนย้ายได้เช่นเดียวกับสวนผัก แต่การตรวจสอบพื้นที่ยังพบว่ายังมีกรย้ายเข้าไปประชิดเมืองมากขึ้น อาจเป็นเพราะจุดตั้งต้นมาจากชุมชนที่อยู่ห่างเมืองมากกว่าระยะที่เหมาะสมทางเศรษฐศาสตร์ ดังนั้นจะสามารถอยู่ในบริเวณแถบเดิมได้ต่อไปในระยะยาว

4) บ่อเพาะเลี้ยง มีจุดตั้งต้นมาจากพื้นที่เฉพาะคือบึงที่ลุ่มต้ำน้ำกร่อย ไม่สามารถทำเกษตรอย่างอื่นได้นอกจากทำบ่อเลี้ยงสัตว์น้ำ เช่นเดียวกับนาข้าวที่ทำเฉพาะในที่ลุ่ม ดังนั้นเมื่อให้ผลตอบแทนดี ก็สามารถรุกเข้ามาใกล้เมืองยิ่งขึ้นได้

5) พืชผักน้ำ นากะเจด อาศัยที่ลุ่มต้ำน้ำขัง ที่เกิดขึ้นในภายหลัง เป็นพืชที่ขายในระดับท้องถิ่น ดังนั้นแหล่งปลูกสามารถกระจายผลผลิตไปได้ทั่วไป

6) พืชผักสวนครัว มะกูด พืชผัก สวนเตย และไม้ผล ส้ม อาศัยลักษณะเฉพาะพื้นที่และปัจจัยการทำมาก่อน ไม่มีลักษณะของการเคลื่อนที่ ดังนั้นเกษตรเหล่านี้จะตั้งอยู่อยู่กับที่อย่างเหนียวแน่น สำหรับมะกูดและเตยมีความต้องการใช้รายวัน และต้องการรวมตัวเพื่อความสะดวกในการส่งขาย ดังนั้นในอนาคตหากถูกรุกจนต้องย้ายก็อาจไปรวมกลุ่มอยู่ไกลออกไปจากเมือง ดังที่สำรวจพบว่ามีการย้ายไปทำในเขตบางเลนบ้าง แต่ลู่ที่ชานเมืองไม่ได้เพราะศัตรูพืชในเขตชานเมืองมีน้อยกว่ามาก

7) ไม้ดอก จำปี รัก มะลิ เป็นเกษตรเมืองที่มีความต้องการใช้ในเมืองโดยมีแหล่งตลาดศูนย์กลางของกรุงเทพมหานครเป็นแหล่งซื้อขายที่อยู่ไม่ไกลนัก พื้นที่เพาะปลูกยังเป็นพื้นที่เดิมซึ่งอยู่ในระยะชานเมืองรอบนอก ดังนั้นสวนดอกไม้ยังสามารถคงอยู่ได้ เมื่อมีการรุกของเมืองยังมีที่นาสำหรับรองรับในระยะห่างถัดไป ก็จะเป็นการเคลื่อนย้ายอย่างช้าๆ

8) นาข้าว และการเลี้ยงสัตว์ เป็นเกษตรกรรมชนบทที่มีความอ่อนตัว นอกจากง่ายต่อการรุกของพื้นที่เมืองแล้ว ยังสามารถถูกแทนที่ด้วยเกษตรอื่นได้ทั้งหมด ตามที่ปรากฏในการสำรวจแล้วนั้น นาข้าวยังเป็นเกษตรที่กลับมาปลูกตามที่นาร้างชานเมืองที่ทิ้งไว้นานจนเจ้าของคลายการเก็งต่อการพัฒนาแล้ว ยินยอมให้ทำนาต่อไปเมื่อข้าวมีราคาดี ดังนั้นนาข้าวนับเป็นพืชสำรองการเกษตรในเขตชานเมืองได้ ในระหว่างที่เจ้าของกำลังรอเก็งกำไรที่ดิน และยังไม่มีการปลูกสร้างในที่ดินนั้นๆ

9) สวนผลไม้ดั้งเดิม ในเขตกรุงเทพมหานครมิได้เป็นเกษตรกรรมที่สร้างรายได้ต่อไป เพราะมีแหล่งเพาะปลูกใหม่ๆ เกิดขึ้นในชนบทและต่างจังหวัด เช่น จังหวัดจันทบุรี มีผลผลิตมากมาย สวนผลไม้ยังคงกลายเป็นสวนรอบบ้านทั้งในกรุงเทพมหานคร และเรียกสวนไร่ นาทั่วไป เมื่อผลิดอกออกผลหากไม่ขายยังมีการนำมาแจกจ่ายกันไปตาม สวนผลไม้แหล่งดั้งเดิมจึงถูกละทิ้งไม่ดูแลบำรุงต่อไป โดยเฉพาะในที่ดินที่เปลี่ยนมือไปแล้วมีสภาพไม้เลื้อยปกคลุมขึ้นรก

7.5 การวิเคราะห์ทำเลที่ตั้งและการเคลื่อนย้าย

สามารถแจกแจงตามประเภทเกษตรกรรมที่มีอยู่โดยรอบกรุงเทพมหานครได้ โดยอาศัยข้อมูลสถิติพื้นที่เกษตรกรรมในเขตกรุงเทพมหานคร การสอบประวัติการใช้ที่ดินจากการสัมภาษณ์ตัวแทนในแต่ละพื้นที่ และการตรวจสอบซ้ำจากตัวอย่างภาพถ่ายทางอากาศและข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียม นำมาวิเคราะห์ตามรายประเภทเกษตรกรรม ดังนี้

7.5.1 นาข้าว

เมื่อพิจารณาข้อมูลพื้นที่นาข้าวในเขตกรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2544 จะเห็นได้ว่าพื้นที่นาข้าวส่วนใหญ่อยู่ในเขต หนองจอก มีนบุรี คลองสามวา และลาดกระบัง ซึ่งเป็นบริเวณฝั่งตะวันออกของกรุงเทพมหานคร และเป็นพื้นที่ต่อเนื่องกับชนบทรอบนอก ส่วนฝั่งตะวันตกมีพื้นที่เล็กน้อยเพียง 325 ไร่ ในเขตทวีวัฒนาส่วนที่อยู่รอบนอกไกลจากศูนย์กลางเมืองออกไป

นาข้าวมีแนวโน้มลดลงถดถอยออกไปรอบนอก โดยทั่วไปมีการเปลี่ยนแปลงจากนาข้าวไปเป็นที่พักอาศัยโดยเฉพาะในฝั่งตะวันออก แต่ในฝั่งตะวันตกยังมีการเปลี่ยนแปลงเป็นเกษตรประเภทอื่น จากการตรวจสอบในพื้นที่ที่จะเห็นว่ามีทั้งสวนผัก และไม้ดอกไม้ประดับ สำหรับนาข้าวที่เคยมีในเขตตลิ่งชันแถบทุ่งมังกรซึ่งอยู่ติดติดเมืองเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบจากภาพถ่ายทางอากาศระหว่างปี พ.ศ.2517 กับปี พ.ศ.2543 พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงเป็นที่พักอาศัยทั้งการสร้างบ้านในที่ดินจัดสรรแบบเก่า และหมู่บ้านจัดสรร เมื่อพิจารณาข้อมูลพื้นที่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 ไม่พบว่ามีการทำนาข้าวหลงเหลืออยู่ในเขตนี้อีกเลย

7.5.2 สวนผลไม้

สวนผลไม้เคยเป็นแหล่งขึ้นชื่อในฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาสามารถพิจารณาได้จากแผนที่โบราณของกรมแผนที่ทหาร มีสวนเป็นแถบประชิดเมืองตั้งแต่บางกวย

ตลิ่งชัน ภาษีเจริญ จอมทอง บางมด ทุ่งครุ และบางขุนเทียน ภายหลังพื้นที่ลดลงเรื่อยๆ หากพิจารณาจากภาพถ่ายดาวเทียม Landsat ช่วงปี 1988 1994 และ 2000 จะเห็นว่ามีการเปลี่ยนแปลงกลายเป็นเมืองแผ่ออกไปตามแนวถนนสายหลักที่ตัดผ่าน ในส่วนที่เคยแผ่ขยายออกไปยังมีบ้างหากพิจารณาจากภาพถ่ายทางอากาศระหว่างปี พ.ศ.2517 และปี พ.ศ.2543 พบว่ามีร่องรอยการขยายตัวของสวนมะพร้าวทางตอนใต้แถบจอมทองและบางขุนเทียน

ภายในสวนผลไม้ที่เหลืออยู่ในปัจจุบันเป็นกลุ่มก้อนแยกจากกัน ยังมีการตัดแปลงปลูกไม้พื้นล่างเป็นชนิดอื่นที่ให้ผลตอบแทนเป็นหลักในแต่ละแถบนั้น คือ แถบบางระมาดปลูกมะกรูด แถบบางพรหมปลูกเตยกำดอกไม้ แถบบางเขื่อนหงษ์และภาษีเจริญมีกล้วยและกล้วยไม้ เขตจอมทองเคยมีทั้งมะพร้าวและลิ้นจี่แต่ปัจจุบันพื้นที่บางแห่งยุบตัวจนน้ำ เปลี่ยนไปปลูกพืชน้ำ เช่น กระเจด ผักบุ้ง และบัว สำหรับเขตบางมด ทุ่งครุ และบางขุนเทียนยังมีมะพร้าว มะม่วง และส้มเขียวหวานที่กลับมาปลูกใหม่ แต่มีการทำสวนกล้วยไม้แถบซอยพุทธบูชา 35 และกระจายตัวออกไปตามสวนในเขตเหล่านี้ สำหรับสวนไม้ผลยืนต้นแบบเดิมที่เคยมีชื่อเสียงนั้นไม่พบการทำเป็นรายได้หลักในเขตกรุงเทพมหานครอีกต่อไป

7.5.3 สวนผัก

แหล่งสวนผักดั้งเดิมอยู่ในชั้นถัดจากสวนผลไม้ออกมา คือพื้นที่ตลิ่งชันแถบคลองบัว และคลองศาลเจ้าบ้านสวนแดน เป็นการแผ่ขยายพื้นที่จากการตั้งถิ่นฐานตามริมคลองเหล่านั้นออกไปสู่พื้นที่นา จนกลายเป็นแหล่งสวนผัก เมื่อมีการตัดถนนทางรถยนต์จึงได้ชื่อว่าถนนสวนผัก เมื่อเมืองแผ่ขยายเข้ามาสวนผักเหล่านี้กลายเป็นชุมชนและที่พักอาศัย สามารถพิจารณาได้จากในภาพถ่ายทางอากาศระหว่างปี พ.ศ.2517 และปี พ.ศ.2543 โดยในปี 2517 พื้นที่มีสภาพเป็นนาโดยมีสวนผักเกาะติดตามแนวลำน้ำที่แตกแขนงออกไปยังพื้นที่นา พอถึงปี 2543 ปรางค์ร่องรอยของร่องสวนกระจายทั่วไป และมีสิ่งปลูกสร้างแผ่กระจายไปทั่วพื้นที่

สวนผักยังมีการเคลื่อนย้ายออกไปตามการขยายตัวของเมือง โดยพื้นที่สวนผักที่ขยายตัวแถบทวีวัฒนา บางแค และหนองแขมเปลี่ยนสภาพมาจากที่นา มีทั้งการแผ่ขยายจากการทำสวนหลังบ้านถิ่นฐานริมน้ำออกมา โดยพิจารณาจากภาพถ่ายทางอากาศ ภาพที่ 82-84 ทั้งการเหนี่ยวนำให้เปลี่ยนชนิดพืชโดยเกษตรกรคนเดิมในพื้นที่เดิม เช่นกรณีของนายสุชัย จินดาสมัย ซึ่งเดิมทำนามาตั้งแต่รุ่นบิดามารดาแล้วจึงเปลี่ยนมาทำสวนผักตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 2522 และการพามาโดยการอพยพย้ายที่เข้าของเกษตรกร เช่นกรณีของนายสมศักดิ์ สัจจานุรักษ์ ซึ่ง

โยกย้ายออกมาจากแถบคลองศาลเจ้าตลิ่งชันมาทำสวนผักต่อไปในเขตทวีวัฒนาในปี พ.ศ. 2535 ก่อนที่จะเปลี่ยนชนิดเกษตรเป็นกล้วยไม้ในระยะ 5 ปีต่อมา

7.5.4 สวนไม้ดอกไม้ประดับ

สวนไม้ดอกไม้ประดับที่ตรวจสอบพบมีเฉพาะในฝั่งตะวันตก แบ่งเป็นพวกสวนกล้วยไม้ซึ่งปลูกในโรงเรือน กับสวนไม้ดอกกลางแจ้งจำพวกจำปี รัก และมะลิ ที่ปลูกบนท้องร่องเพื่อเก็บดอกไปใช้ในการร้อยมาลัย สวนไม้ดอกไม้ประดับเหล่านี้ไม่ปรากฏหลักฐานถึงทำเลที่แน่ชัดมาก่อน มีเพียงหลักฐานแผนที่สวนกล้วยไม้ที่โฆษณาในวารสารและแสดงตำแหน่งที่อยู่ตามรอยต่อของเมืองกับสวนผลไม้ เช่น "สวนมักสีและเพื่อน" ที่เคยอยู่ในซอยร่วมพัฒนาเขตบางพลัด ช่วงประมาณปี พ.ศ. 2515

อย่างไรก็ตามจากการสำรวจพบว่าแหล่งบริษัทส่งออกกล้วยไม้ที่สำคัญในปัจจุบันอยู่ที่ซอยวัดม่วงเขตบางแค ได้แก่บริษัทเอ็กเซล ออร์คิด จำกัด จากการสำรวจ สัมภาษณ์ และการตรวจภาพถ่ายทางอากาศ จะเห็นได้ว่า มีแหล่งกล้วยไม้กระจายอยู่โดยรอบทั้งแทรกอยู่ในที่สวนเดิมใกล้เมืองแถบบางแวกภาษีเจริญ จอมทอง และบางมด และที่แผ่ขยายออกไปด้านนอกเมืองแถบหนองแขม ทวีวัฒนา จนถึงอำเภอพุทธมณฑล นครชัยศรี และบางเลน ที่รองรับการขยายตัวของสวนกล้วยไม้ขนาดใหญ่จนเริ่มมีชื่อเสียงในฐานะแหล่งกล้วยไม้สำคัญในระยะหลัง

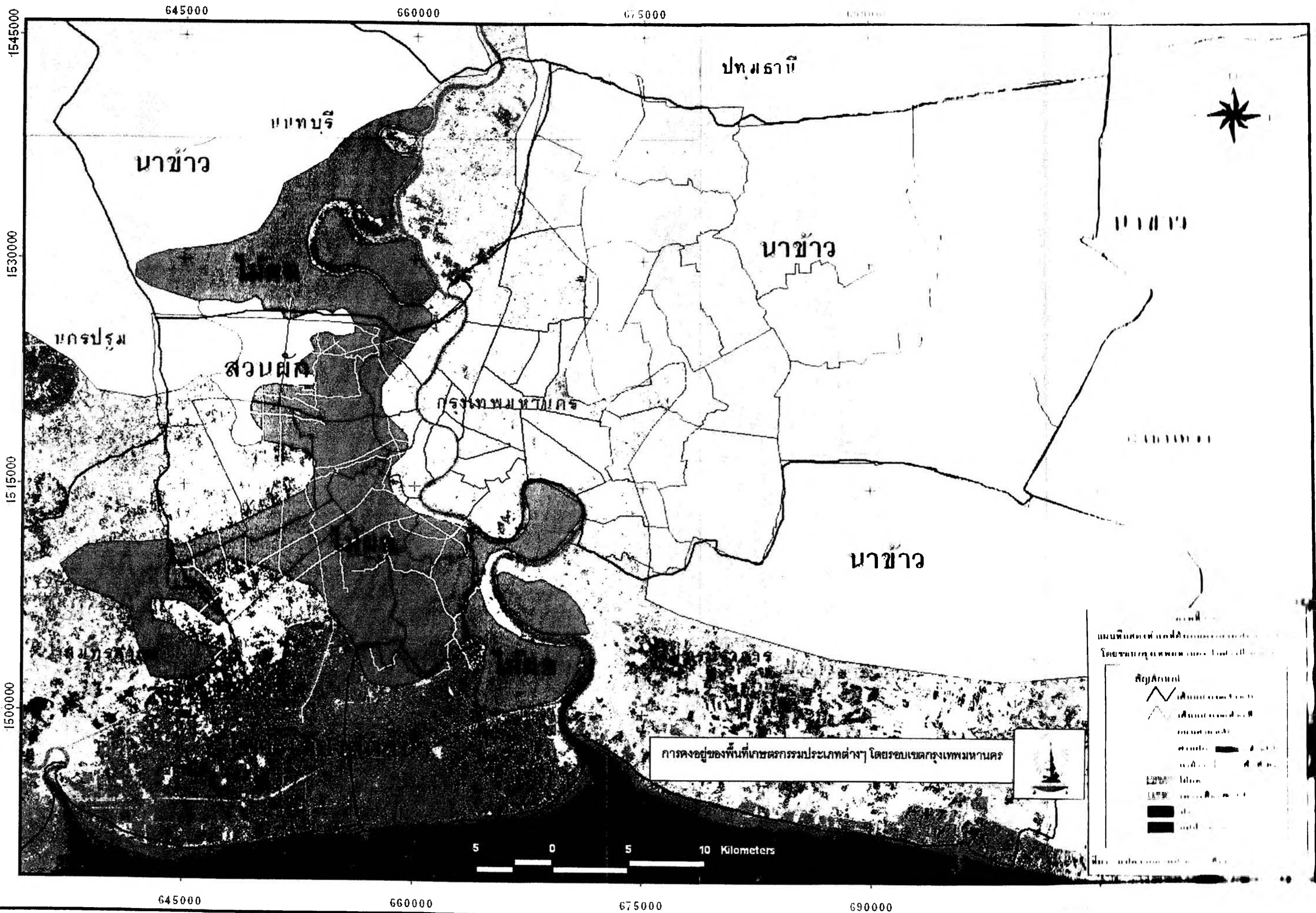
สำหรับสวนไม้ดอกกลางแจ้งจำพวกจำปี รัก และมะลิ ที่สำรวจพบว่ามีอยู่เป็นแหล่งใหญ่แถบบางบอน และมีส่วนที่กระจัดกระจายตามแนวถนนวงแหวนถึงเขตบางแค ในไม้ดอกกลุ่มนี้ พืชที่เด่นเป็นหลักและใช้พื้นที่เพาะปลูกมากคือจำปีซึ่งมีการปลูกควบคู่กับรัก เพราะรักสามารถปลูกตามริมทางและเศษเหลือของพื้นที่ที่ไม่ต่อเนื่องเป็นผืนใหญ่

7.5.5 เลี้ยงสัตว์

ข้อมูลการใช้ที่ดินเกษตรกรรมประเภทต่างๆ ในเขตกรุงเทพมหานครปี พ.ศ. 2544 มีพื้นที่เลี้ยงสัตว์ในเขตรอบนอกจำนวนน้อยมาก เมื่อตรวจสอบในพื้นที่ที่พบได้ยาก การเลี้ยงวัวมีผู้เลี้ยงเป็นรายย่อยมิได้เป็นฝูง สวนแพะมีเลี้ยงเป็นฝูงเล็กในย่านมุสลิม เช่น ลาดกระบัง ประเวศ มินบุรี และฟาร์มเลี้ยงไก่มีอยู่ตามบ่อปลาในเขตชนบทรอยต่อจังหวัดฉะเชิงเทราซึ่งสามารถตรวจสอบได้จากภาพถ่ายทางอากาศพื้นที่ที่ขยายในปี 2544 ดังภาพที่ 88 เกษตรกรรมเหล่านี้ไม่ได้รับการสนับสนุนให้มีอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครเพราะมีปัญหากระทบชุมชนทั้งกลิ่นรบกวนและการกำจัดของเสีย

7.5.6 การเพาะเลี้ยงประมง

แหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำแหล่งใหญ่ในเขตกรุงเทพมหานครคือบางขุนเทียนเนื่องจากเป็นพื้นที่ดำนํ้าท่วมถึงในบริเวณชายฝั่งทะเลอ่าวไทย ตามข้อมูลการใช้ที่ดินเกษตรกรรมประเภทต่างๆ ในเขตกรุงเทพมหานครปี พ.ศ. 2544 แสดงให้เห็นสภาพที่คงตัวของพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในเขตต่างๆ บางแห่งมีการเพิ่มขึ้นในระยะหลัง เช่น เขตบางขุนเทียน ในปี 2532 มีพื้นที่ 22611 ไร่ พอถึงปี 2543 มีพื้นที่ 27560 ไร่ และเขตทุ่งครุเดิมไม่เคยมีพื้นที่เพาะเลี้ยงมาก่อน ก็เริ่มมีจำนวน 28 ไร่ ในปี 2544 เมื่อตรวจสอบในพื้นที่ร่วมกับข้อมูลภาพถ่ายทางอากาศเปรียบเทียบปี 2517 และปี 2544 ดังภาพที่ 79 สามารถเห็นการขยายตัวของบ่อเพาะเลี้ยงเข้ามาถึงในเขตทุ่งครุที่อยู่ใกล้เมือง บางส่วนเป็นบ่อเลี้ยงกุ้งน้ำเค็มที่อาศัยน้ำเค็มจากคลอง ทั้งนี้อาจมีผลมาจากภาวะแผ่นดินทรุด และน้ำเค็มขึ้นถึง ส่วนในฝั่งตะวันออกมีการแทรกกระจายตัวของบ่อเลี้ยงปลาในผืนนาทั่วไป โดยเฉพาะในตอนใต้และรอบนอกทั้งหนองจอกและโดยเฉพาะลาดกระบัง ทำให้พื้นที่เดิมที่เป็นนาข้าวมีเกษตรกรรมที่หลากหลายขึ้น อย่างไรก็ตามจากข้อมูลการสัมภาษณ์พบว่าในระยะหลังการลงทุนบ่อปลานากุ้งมีต้นทุนสูงจากค่าอาหารสัตว์ ไม่คุ้มกับผลตอบแทนที่ได้รับ อาจเป็นเพราะมีพื้นที่เพาะเลี้ยงเพิ่มขึ้น ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงหันมาเลี้ยงแบบปล่อยตามธรรมชาติ ส่วนที่ลงทุนเลี้ยงดูแลอย่างเข้มข้นเพื่อส่งออกเหลือน้อยราย

การคงอยู่ของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทต่างๆ โดยรอบเขตกรุงเทพมหานคร

แผนที่แสดงพื้นที่เกษตรกรรมประเภทต่างๆ โดยรอบเขตกรุงเทพมหานคร

สัญลักษณ์

- ถนน
- แม่น้ำ
- คลอง
- สวนสาธารณะ
- ป่า
- ที่ดินเกษตรกรรม

5 0 5 10 Kilometers

7.5.7 ไร่หญ้า

ตามข้อมูลสถิติพื้นที่ไร่หญ้า ในเขตต่างๆ ของกรุงเทพมหานครตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 ถึง 2544 มีพื้นที่ไร่หญ้าเฉพาะฝั่งตะวันออกของกรุงเทพมหานคร ในเขตมีนบุรีที่มีแนวโน้มลดลง แต่ไปเพิ่มขึ้นในเขตคลองสามวา ซึ่งสอดคล้องกับการตรวจสอบในพื้นที่ พบว่ามีการกระจุกตัวแถบบางชั้น ตามถนนหทัยมิตร แถบสุขเหراءคลองหนึ่งกสิปทุม และมีการขยายตัวเข้ามาใกล้เมืองถึงถนนพระยาสุเรนทร์ ส่วนแถบมีนบุรีกระจายตัวเบาบางไปถึงถนนบึงขวางคลองสามวา เลที่ตั้งของไร่หญ้าตั้งต้นมาจากถิ่นฐานมุสลิมเนื่องจากเครือข่ายเกษตรกรและผู้ค้าส่งเป็นกลุ่มมุสลิมแต่ดั้งเดิม เมื่อมีการรุกของเมืองทำให้ที่ดินหายาก สามารถเข้ามาหาที่นาเก่าที่ว่างเปล่าที่กระจัดกระจายตามชานเมืองทำไร่หญ้าได้ เพราะใช้เนื้อที่ในการเพาะปลูกน้อย

จากการวิเคราะห์ทำเลที่ตั้งของเกษตรกรรมแต่ละประเภทจะเห็นว่าการตั้งต้นทำเกษตรที่ต่างกัน 2 ฝั่งของกรุงเทพมหานคร มีผลต่อประเภทเกษตรกรรมและการรุกของเมืองที่ตามมาภายหลัง นาข้าวในฝั่งตะวันออกไม่ได้เปลี่ยนเป็นเกษตรชนิดอื่นแต่กลายเป็นเมืองอย่างรวดเร็ว ในขณะที่ฝั่งตะวันตกมีประเภทเกษตรหลายชนิดที่มีลำดับศักยภาพสูงกว่านาข้าวสามารถเคลื่อนแผ่ขยายทดแทนที่นาต่อไปได้ ทำให้เห็นว่าเกษตรกรรมในฝั่งตะวันตกส่อว่ามีการเรียงลำดับชั้นเป็นระยะทางจากศูนย์กลางเมือง แต่มีการจับกลุ่มกระจุกตัวเป็นแห่งๆ เนื่องจากความสะดวกสำหรับการรับผลผลิต เกษตรบางประเภทยังขึ้นอยู่กับสภาพของที่ตั้งเฉพาะ เช่น บ่อเพาะเลี้ยง เกษตรบางประเภทมีลำดับศักยภาพสูงต้องการพื้นที่ขยายตัว แต่ไม่สามารถหาที่ดินติดเมืองเพิ่มเติมได้ก็แผ่ขยายออกไปถึงข้างนอกเช่น กัญชงไม้ จึงมีการกระจายตัวเป็นแถบยาวแบบรูปพายสำหรับในฝั่งตะวันออกมีไร่หญ้าที่มีลำดับศักยภาพสูงกว่านาข้าวจึงสามารถแทรกซึมเข้ามาใกล้เมืองได้ ทั้งนี้ประเภทเกษตรกรรมที่มีการรุกแทรกซึมทั้ง 2 ฝั่งคือ บ่อเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ สามารถรุกจากได้ขึ้นบน เนื่องจากสภาพพื้นที่จมลงหรือระดับน้ำสูงขึ้นจากทิศใต้ของกรุงเทพมหานคร เกษตรกรรมที่เคยมีความเข้มข้น และสำคัญ ที่ไม่มีการทำเป็นอาชีพในเขตกรุงเทพมหานครอีกต่อไป คือสวนผลไม้ซึ่งเป็นไม้ผลยืนต้น

7.6 การวิเคราะห์การอุดหนุนชุดเซยการคงอยู่ของเกษตรกรรมชานเมือง

การวิเคราะห์การอุดหนุนชุดเซยการคงอยู่ของเกษตรกรรมชานเมืองหัวข้อนี้นับเป็นการวิเคราะห์แนวคิดส่วนเพิ่มเติมสำหรับการวิจัย เนื่องจากได้พบประเด็นการชดเชยที่พึงพอใจสำหรับเกษตรกรจากการศึกษาภาคสนาม เป็นข้อค้นพบส่วนเพิ่มสำหรับการศึกษาคั้งนี้

เนื่องจากนักวางแผนในนานาประเทศ เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส รวมทั้งประเทศในภูมิภาคต่างๆ ได้เล็งเห็นประโยชน์จากพื้นที่เกษตรชานเมือง จึงได้มีความพยายามอนุรักษ์พื้นที่เหล่านี้หลายทาง เช่น การกำหนดพื้นที่สีเขียวเพื่อการอนุรักษ์เกษตรกรรมในผังเมืองโดยสำนักผังเมืองกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นมาตรการควบคุม นอกจากนี้มีมาตรการจูงใจด้วยการอุดหนุนต่างๆ ที่ได้พยายามยกเหตุผลฐานการคิดเป็นค่าชดเชยต่างๆ ที่เกษตรกรรมได้สร้างประโยชน์แก่เมือง ในทางปฏิบัติที่ผ่านมา สำนักงานเกษตรกรุงเทพมหานครได้ ส่งเสริมอุดหนุนเกษตรกรรมชานเมือง โดยการจ่ายค่าชดเชยน้ำท่วม เช่นที่เขตมีนบุรี โดยมีหลักการเหตุผลว่าพื้นที่เกษตรกรรมเหล่านั้นถูกปล่อยให้ น้ำท่วมเพื่อรักษามิให้น้ำท่วมในเขตเมือง แต่จากการตรวจสอบในพื้นที่เกษตรกรรมมีความเห็นว่าเป็นจำนวนเงินที่น้อยมาก บางรายไม่คุ้มเวลาและค่าเดินทางไปรับ นอกจากนี้ยังไม่แน่ใจว่าผู้ที่ได้รับจะจำกัดอยู่เฉพาะในพวกพ้องของผู้นำท้องถื่นหรือไม่ ดังนั้นจึงควรพิจารณาการคิดค่าชดเชยให้เพิ่มขึ้นอีกมาก เพื่อจูงใจให้เกษตรกรรักษาพื้นที่เกษตรไว้ให้ได้ตามความมุ่งหมาย

สำหรับในการศึกษานี้ มีข้อมูลที่สื่อให้เห็นว่าหากเกษตรกรรมมีรายได้จากการเกษตรสูงเพียงพอก็จะยินดีทำเกษตรกรรมนั้นต่อไป แทนที่จะไปทำงานในเมืองแม้จะมีการศึกษาสูงก็ตาม โดยทั่วไปแล้วเกษตรกรประเภทต่างๆ ให้ผลตอบแทนต่ำกว่างานในเมือง ตามที่ตรวจสอบมานั้นเกษตรกรล้วนทำไปด้วยเคยทำมาก่อน ไม่มีความรู้และยังไม่มีโอกาสทำอย่างอื่นส่วนใหญ่เป็นผู้สูงวัย หากเป็นเจ้าของที่ดินก็ยินดีขายเพื่อนำเงินไปลงทุนอย่างอื่น มีเกษตรกรรมเพียงประเภทเดียวคือการทำสวนกล้วยไม้ ที่ปรากฏว่ามีเกษตรกรรุ่นใหม่มีการศึกษาสูง เคยไปทำงานอื่นมาแล้วกลับมาเริ่มทำสวนกล้วยไม้ต่อบิตามารดา แม้จะอยู่ประชิดเมือง หรือแม้แต่การตั้งต้นกิจกรรมใหม่ในแถบทิววัฒนา สมาชิกผู้ที่ทำสวนกล้วยไม้มีเท่าที่พึงพอใจต่อรายได้ อย่างเห็นได้ชัด บางรายเกรงจะถูกเรียกเก็บภาษี เมื่อพิจารณาตัวเลขรายได้หักค่าใช้จ่ายแล้วพบว่าสมาชิกแต่ละคนมีรายได้จากการทำสวนกล้วยไม้เกิน 10,000 บาทต่อเดือน นับเป็นรายได้ที่สูงเทียบเท่าการทำงานในเมือง และสามารถเลี้ยงชีพในสภาวะแบบเมืองได้ ดังนั้นสามารถใช้ระดับรายได้นี้เป็นฐานจุดตั้งต้นในการคิดปีละ 120,000 บาทต่อคน ดังนั้นขั้นต่อไปต้องนำฐานอื่นที่ใกล้เคียงและเป็นรองมาพิจารณา ในกรณีนี้หากพิจารณาในรายได้ของสวนไม้ดอกมีรายได้ปีละ 90,000 บาทต่อคน ยังไม่เพียงพอและต้องการขายที่ดิน ส่วนไร่น้ำมีรายได้ปีละ 104,300 บาทต่อคน ยังมีอาชีพเสริมอีก ดังนั้นควรใช้ฐานอยู่ในช่วง 90,000-104,300 บาท นั่นคือ ปีละ 100,000 บาทต่อคน หากนำฐานนี้มาใช้ในการอุดหนุนเกษตรกรเจ้าของที่ดินเพื่อให้รักษาที่ดินเกษตรกรรมไว้ต่อไป สามารถคำนวณออกมาเป็นค่าชดเชยต่อไร่ได้ดังนี้

ตารางที่ 7-8 การคำนวณค่าชดเชยเกษตรกรรวมชนเมืองโดยใช้ฐานรายได้ที่เกษตรกรอยู่ได้

ประเภทชนิดเกษตร	ต้องการรายได้เพิ่มปีละ (บาท/คน)	ฐานขนาดที่ดิน ต่อเกษตรกร 1 คน (ไร่)	ค่าชดเชยที่ดิน 1 ไร่ต่อปี (บาท)
พืชผักสวนครัว สวนมะกรูด	55,000	4.5	12,222
พืชผัก สวนเตย	49,000	3	16,333
ผักน้ำ นากระเจด	50,000	2	25,000
ไม้ผล ส้ม	58,000	3.5	16,571
ประมง/เพาะเลี้ยง	61,000	3	20,333
ไม้ดอก/จำปีรักรมะลิ	10,000	3	3,333
สวนผัก	40,000	4	10,000
นาข้าว	25,000	15	1,666
เลี้ยงสัตว์/วัว	47,000	10	4,700

จากตารางข้างบนนี้ จะเห็นว่า นาข้าวมีค่าชดเชยต่ำที่สุดแต่พื้นที่กว้างขวางมาก อาจ เลือกชดเชยบริเวณพื้นที่ประชิดเมือง รองลงมาคือเลี้ยงสัตว์ซึ่งทางราชการไม่สนับสนุน ส่วนที่น่าสนใจตามลำดับคือ ไม้ดอกจำปี สวนผัก มะกรูด เตย และส้มตามลำดับ พื้นที่เหล่านี้มีจำกัด ส่วนประมงเพาะเลี้ยงมีค่าชดเชยสูงและพื้นที่กว้างขวาง ต้องเลือกชดเชยเฉพาะพื้นที่กันชน เกษตรที่มีค่าชดเชยสูงที่สุดคือกระเจด แต่มีพื้นที่ไม่มากนัก

ในการชดเชยจำเป็นต้องเลือกเฉพาะในรายได้ที่เกษตรกรเป็นเจ้าของที่เองจึงสมเหตุ ผลที่ต้องการให้รักษาพื้นที่ของตนไว้ หรือต้องชดเชยให้เจ้าของที่ดิน อย่างไรก็ตามในการเลือกชดเชยให้กลุ่มใดยังมีข้อปลีกย่อยอื่นๆ ที่ต้องพิจารณาตามความเหมาะสมในทางปฏิบัติต่อไป

7.7 สรุปข้อค้นพบในการศึกษา

จากผลการศึกษา จะเห็นได้ว่าเกษตรกรรวมชาวเมืองกรุงเทพมหานครในส่วนในที่ดินกับเนื้อเมือง เช่น บางระมาด บางพรหม บางเขินบางบัวทอง และอื่นๆ โดยรอบกรุงเทพมหานคร มีลักษณะของความไกลห่างเนื่องจากถูกตัดแบ่งเป็นเส้นทางคมนาคมการเข้าถึงซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินไปเป็นแบบเมืองตามผลการศึกษา ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของ สันติสุข ตา ณ ถลาง ในส่วนของเกษตรกรที่ยังคงดำเนินอยู่จะมีความเป็นกลุ่มก้อนที่เล็กลง ทำให้เริ่มเกิดความประหยัดและความสะดวกในการรวบรวมผลผลิตมากขึ้น เพื่อการค้าขนาดใหญ่ป้อนโรงงานหรือส่งออก แม้จะเป็นพืชผลที่มีความต้องการส่งออกโดยทางเครื่องบิน เช่น ไข่มะม่วง คิงเหลื่อแต่การเพาะปลูกเพื่อสนองอุปสงค์ในเมือง เป็นลักษณะของเกษตรเมืองเป็นส่วนมาก

สภาพพื้นที่เกษตรกรรมในฝั่งตะวันตกและตะวันออกมีความแตกต่างกันโดยที่ทางฝั่งตะวันออกมีความหลากหลายของเกษตรกรรมส่วนใหญ่เป็นนาข้าวที่ง่ายต่อการรุกของเมืองยุคใหม่ เพราะที่นาสะดวกในการปรับพื้นที่ให้เป็นเมืองง่ายกว่าสวนยกทรงที่ต้องโค่นต้นไม้และถมตามลำดับระยะทาง ส่วนฝั่งตะวันตกมีเกษตรหลายประเภทอยู่เป็นกลุ่มๆ เพื่อการตลาดในยุคปัจจุบัน ความแตกต่างนี้ที่มีมาตั้งแต่สภาพบ้านเมืองและการจับจองที่ดินตั้งแต่สมัยโบราณช่วงก่อตั้งเมืองที่ทำให้ฝั่งตะวันตกเป็นส่วนของชนชั้นสูง การตั้งถิ่นฐานแบบดั้งเดิมจะค่อยเปลี่ยนแปลงจากนาเป็นส่วนและชุมชนโดยลำดับ แต่ในยุคใหม่มีการเปลี่ยนแปลงที่นาเป็นชุมชนได้อย่างง่ายดาย เมื่อฝั่งตะวันตกเป็นส่วนผสมที่มีความหลากหลายและสภาพการตลาดเปลี่ยนมาเป็นแบบสมัยใหม่ที่พ่อค้าใช้รถบรรทุกผลิตผลทำให้มีการแยกตัวรวมกลุ่มแต่ละพื้นที่ที่มีพืชผลต่างชนิดกันไปดังที่ปรากฏในปัจจุบัน พืชผลไม้ดั้งเดิมแพร่ขยายไปที่อื่นกลายเป็นคู่แข่ง สวนผลไม้จึงไม่สามารถคงอยู่ได้

การเปลี่ยนแปลงเคลื่อนย้ายพื้นที่เพาะปลูกในเขตชานเมืองมีความแตกต่างกันตามแต่ละประเภทเกษตรกรรมซึ่งมีปัจจัยต่างๆ ที่แตกต่างกันไป ส่วนใหญ่จะถอยเคลื่อนย้ายตามชานเมืองที่ขยายเป็นรัศมีวงรอบออกไปจากศูนย์กลางเมือง ยกเว้นกล้วยไม้ที่แผ่ขยายได้ทุกที่เพราะผลผลิตมีทั้งการส่งออกและส่งขายภายในประเทศสร้างรายได้เป็นอย่างดี โดยคัดผลผลิตที่ได้มาตรฐานสำหรับส่งออก ส่วนที่เหลือหรือตกเกรดสามารถส่งตลาดสดทั่วไปทั้งที่เป็นตลาดศูนย์รวมส่ง เช่น ปากคลองตลาด ตลาดมหานาค สี่มุมเมือง และตลาดไท และตลาดท้องถิ่นตามแต่ละท้องที่ เช่น ตลาดบางแค และอื่นๆ

พื้นที่ชานเมืองมีคุณลักษณะพิเศษในการเกษตรเมืองคือ มีความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ที่ดินที่ทำให้พืชผักสวนครัวบางชนิดมีการระบาดของโรคและแมลงต่ำกว่าเกษตรชนบทที่อื่นที่มีการเพาะปลูกเชิงเดี่ยวเป็นพื้นที่กว้างขวาง และยังมีโอกาสในการใช้ความรู้จากการส่งเสริมของศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรให้มีการปฏิบัติใช้นุ้ยและยาชีวภาพที่ช่วยลดการใช้สารพิษ และช่วยลดต้นทุนค่าปุ๋ยและยา ทั้งยังเป็นการลดขยะอินทรีย์ที่มีอยู่อีกด้วย ในทางหนึ่งการทำเกษตรในทำเลที่ตั้งชานเมืองยังถูกบีบบังคับมิให้ใช้สารพิษฉีดพ่น จากผู้อยู่อาศัยประชิดโดยรอบพื้นที่เกษตรนั้น แต่ก็มีผลถึงการใช้นุ้ยมูลอินทรีย์ที่มีกลิ่นเหม็นเช่นมูลโคด้วยเช่นกัน

และท้ายที่สุดเมื่อชาวเมืองส่วนรวมร่วมกับนักวางแผนมีความประสงค์จะรักษาพื้นที่เกษตรชานเมืองไว้โดยให้มาตรการจูงใจชัดเจน โดยใช้หลักการใช้จ่ายได้จากเมืองมาอุดหนุนการเกษตรซึ่งเป็นเหมือนสวนรอบบ้าน นอกจากนี้จะใช้หลักการชัดเจนในฐานะเป็นพื้นที่รองรับความเสียหายของเมืองจากน้ำท่วมแล้ว ยังสามารถประเมินจากรายได้ในจุดพึงพอใจของเกษตรกรเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดิน ตามที่ได้สำรวจวิเคราะห์ประเมินมานี้